

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA MEZINÁRODNÍCH ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

Lucie UHROVÁ

**Mobilita obyvatelstva v Číně se zaměřením na proces
urbanizace**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Pavel Ptáček, Ph.D.
Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem veškeré užité informační zdroje.

Olomouc, 12. srpna 2009

.....

podpis

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce RNDr. Pavlu Ptáčkovi, Ph.D. za poskytnuté materiály, vstřícný přístup a připomínky a také vyučujícím v Ústavu Dálného východu v Praze za uvedení do současné moderní čínštiny.

Vysoká škola: Univerzita Palackého

Fakulta: Přírodovědecká

Katedra: Geografie

Školní rok: 2006/07

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

pro

Lucii UHROVOU

obor

Mezinárodní rozvojová studia

Název tématu:

Mobilita obyvatelstva v Číně se zaměřením na proces urbanizace
(Population mobility in China with the the Focus on Urbanisation)

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je zmapování historie a současných problémů vyplývajících z urbanizačního procesu v Číně. Bude brán zřetel na institucionální, sociální a politická specifika a srovnání s jinými světovými regiony.

Struktura práce:

1. Úvod, cíle práce, metodologie, struktura práce
2. Problematika urbanizačního procesu v rozvojových zemích obecně
3. Historie urbanizace v Číně: hlavní osy a body rozvoje, důvody jejich lokalizace
4. Současné charakteristiky urbanizačního procesu v Číně a srovnání s ostatními zeměmi v oblasti
5. Očekávané trendy, příležitosti a hrozby do budoucnosti
6. Závěr
7. Shrnutí – summary, klíčová slova – key words (v českém a anglickém jazyce)

Bakalářská práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách:

rešerše literárních pramenů	srpen-prosinec 2007
kapitola č. 2	srpen-listopad 2007
kapitoly č. 3 a 4	prosinec 2007-únor 2008
kapitoly č. 5 a 6	únor 2008- květen 2008

Rozsah grafických prací: text a rozšiřující přílohy: fotodokumentace, grafy, tabulky.

Rozsah průvodní zprávy: 30 stran + BP v elektronické podobě

Seznam odborné literatury:

Borge Bakken (Editor): Migration in China
Terry Cannon (Editor): China's Economic Growth: The Impact on Regions, Migration and the Environment
Delia Davin: Internal Migration in Contemporary China
C. Cindy Fan: China on the Move: Migration, the State, and the Household (Routledge Studies in Human Geography)
Caroline Hoy: Migration and Populations in China (Routledge Research in Population & Migration S.)
Aimin Chen (Editor), Gordon G. Liu (Editor), Kevin H. Zhang (Editor): Urbanization and Social Welfare in China (Chinese Economy)
Chiao-Min Hsieh: Changing China: A Geographic Appraisal
Floris-Jan van Luyn: A Floating City of Peasants: The Great Migration in Contemporary China
Hein Mallee: Internal and International Migration: Chinese Perspectives (Chinese Worlds (Routledge))
Caglar Ozden (Editor), Maurice Schiff: International Migration, Remittances, and Brain Drain (World Bank Trade and Development Series)
Politics of cityward migration: an overview of China in comparative perspective [An article from: Habitat International] [HTML]
Souzhou Yao: Confucian Capitalism: Discourse, Practice and the Myth of Chinese Enterprise (Chinese Worlds)
Mei Zhang: China's Poor Regions: Rural-Urban Migration, Poverty, Economic Reform and Urbanisation (Routledge Curzon Studies on the Chinese Economy)
Zhongwei Zhao (Editor), Fei Guo (Editor): Transition and Challenge: China's Population at the Beginning of the 21st Century

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Pavel Ptáček, Ph.D.

Datum zadání bakalářské práce: červen 2007

Termín odevzdání bakalářské práce: červen 2008

---

vedoucí katedry

---

vedoucí bakalářské práce

Obsah

Seznam zkratk	8
Seznam čínských výrazů v pchinjinu a v české transkripci	9
1. Úvod	11
1.1. Metodologie	12
2. Proces urbanizace obecně	13
2.1. Definice urbanizace	13
2.2. Vztah mezi industrializací, urbanizací a demografickým přírůstkem obyvatelstva	13
2.3. Problematika urbanizačního procesu v rozvojových zemích	14
2.3.1. Nárůst počtu obyvatel	14
2.3.2. Rostoucí míra urbanizace	15
2.3.3. Problémy velkých měst	17
3. Historie urbanizačního procesu v Číně	18
3.1. Počátky lidských sídel	18
3.1.1. Život v jeskyních	18
3.2. První trvalá sídla	19
3.2.1.1. Rané kultury	19
Kultura Yangshao	19
Kultura Longshan	20
Kultura Hemudu	20
Kultura Liangzhu	20
Kultura Hongshan	21
3.3. Vznik města	21
3.3.1. Dynastie Shang	21
3.3.1.1. Rysy města	22
3.4. Vznik státu	23
3.4.1. Dynastie Zhou	23
3.4.2. Mobilita obyvatelstva za dynastie Qin	25
3.4.3. Mobilita obyvatelstva za dynastie Han	26
3.4.4. Mobilita obyvatelstva za dynastií Jin a Sui	28
3.4.5. Mobilita obyvatelstva za dynastie Tang	30
3.4.5.1. Rysy města	30
3.4.6. Mobilita obyvatelstva za dynastií Song a Yuan	32
3.4.7. Mobilita obyvatelstva za dynastie Ming	33
3.4.8. Mobilita obyvatelstva za dynastie Qing a za Čínské republiky	34
4. Urbanizace za Čínské lidové republiky	36
4.1. Trend rostoucí míry urbanizace	36
4.2. Příčiny rapidního nárůstu městského obyvatelstva	37
4.3. Problematika spolehlivosti statistických údajů	39
4.3.1. Proměnlivost definic v čase	39
4.3.1.1. Vývoj definice města zhen	39
4.3.1.2. Vývoj definice města shi	40
4.3.2. Hukou – systém registrace domácností	42
4.3.3. Liudong renkou – pohyblivá populace (ang. floating population)	43
4.4. Současná regionální diferenciac urbanizace	43
4.5. Sociální aspekty urbanizace	45
4.5.1. Rozdílné vzdělání a výška příjmu	46
4.5.2. Věková struktura migrujícího obyvatelstva do městských sídel	47
4.6. Srovnání současných urbanizačních charakteristik jihovýchodní Asie s Čínou	48

4.6.1.	Přehled charakteristik urbanizačního procesu v jednotlivých zemí	49
5.	Očekávané trendy, příležitosti a hrozby do budoucnosti	50
5.1.	Pravděpodobný vývoj urbanizačního procesu.....	50
5.2.	Sociální a environmentální problémy	51
5.2.1.	Důsledky rostoucí městské populace	51
5.2.2.	Důsledky celkového snižování počtu obyvatel	53
5.3.	Rozvoj venkova jako východisko z narůstajících městských problémů	54
6.	Závěr.....	56
7.	Shrnutí	57
8.	Summary	58
9.	Zdroje:	59

Seznam zkratk

CCICED	China Council for International Cooperation on Environment and Development
CIA	Central Intelligence Agency
UN	United Nations (Spojené národy; Organizace spojených národů)
WB	World Bank (Světová banka)
WHO	World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)
WTO	World Trade Organization (Světová obchodní organizace)

Seznam čínských výrazů v pchinjinu a v české transkripci¹

pinyin [pchinjin]	česká transkripce
Anhui	[An-chuej]
Anyang	[An-jang]
Ao-men	[Ao-men, Macao]
Banpo	[Pan-pcho]
Beijing	[Pej-t'ing, Peking]
Bohai	[Pochaj]
Dadu	[Ta-tu]
Dalian	[Ta-lien]
dao	[tao]
Dongguan	[Tung-kuan]
Fujian	[Fu-t'ien]
Gansu	[Kan-su]
Guangdong	[Kuangtung]
Guangzhou	[Kuang-čou, Kanton]
Guangzhou-Foshan	[Kuang-čou – Fo-šan]
Guizhou	[Kuej-čou]
Han	[Chan]
Hangzhou	[Chang-čou]
Hebei	[Che-pej]
Heilongjiang	[Chej-lung-t'iang]
Hemudu	[Che-mu-tu]
Henan	[Che-nan]
Hongshan	[Chung-šan]
Huanghe	[Chuang-che, Žlutá řeka]
Huaxi	[Chua-si]
hukou	[chukchou]
Changan	[Čchang-an]
Changchun	[Čchang-čchun]
Changsha	[Čchang-ša]
Changzhou	[Čchang-čou]
Chengdu	[Čcheng-tu]
Chifeng	[Čch'-feng]
Chongqing	[Čchung-čching]
Jilin	[Ťi-lin]
Jin	[Ťin]
Jinan	[Ťi-nan]
Lanzhou	[Lan-čou]
Liangzhu	[Liang-ču]
Liao	[Liao]
Liaoning	[Liao-ning]
Linfen	[Lin-fen]
Longshan	[Lung-šan]
Luoyang	[Luo-jang]
Manzhou	[Man-čou, Mandžusko]

---

¹ Bez vlastních jmen osob.

Ming	[Ming]
Nanchang	[Nan-čchang]
Nanjing	[Nant'ing, Nanking]
Nanzhao	[Nan-čao]
Nei Menggu	[Nei meng-ku, Vnitřní Mongolsko]
Po	[Pcho]
Qin	[Čchin]
Qing	[Čching]
Qingdao	[Čching-tao]
Shaanxi	[Šen-si]
Shandong	[Šantung]
Shang	[Šang]
Shanghai	[Šanghaj]
Shang-Yin	[Šang-Jin]
Shanxi	[Šan-si]
Shenyang	[Šen-jang]
Shenzen	[Šen-cen]
shi	[š´]
Shijiazhuang	[Š´-t'ia-čuang]
Song	[Sung]
Sui	[Suej]
Taiwan	[Tchaj-wan, Formosa]
Tang	[Tchang]
Tianjin	[Tchien-t'in]
Tianying	[Tchien-jing]
Wanshan	[Wan-šan]
Wuhan	[Wu-chan]
Xi'an	[Si-an]
Xia	[Sia]
xian	[sien]
Xianggang	[Siang-kang, Hongkong]
Xinjinag	[Sin-t'iang]
Xiongnu	[Siung-nu]
Xizang	[Si-cang, Tibet]
Yangshao	[Jang-šao]
Yangzi Jiang	[Jang-c' t'iang, Dlouhá řeka]
Yanshi	[Jen-š´]
Yin	[Jin]
Yuan	[Jüan]
Yunnan	[Jün-nan]
Zhejiang	[Če-t'iang]
zhen	[čen]
Zhongdu	[Čung-tu]
Zhou	[Čou]
zhou	[čou]
Zhoukoudian	[Čou-kchou-tien]

1. Úvod

Čína je zemí s dlouhou historií a specifickým vývojem. Počátky lidských sídel sahají až k raným kulturám kolem 5 000 let př. n. l. S prvními dynastiemi (2000 – 1000 př. n. l.) jsou již pozorována plně organizovaná městská sídla a za dynastie Tang (618 – 907 n. l.) vzniklo první milionové město světa. Urbanizace byla v prvopočátcích těsně spjatá s přírodním prostředím. Lidé volili taková místa, která byla přirozeně chráněná vůči cizím kmenům a nepříznivým přírodním vlivům. S rozvojem obchodu se města hojně zakládala při cestách a splavných řekách a později také při pobřeží. Právě pobřežní provincie spolu s centrálními, ve kterých docházelo k největšímu rozvoji čínského národa, tvoří v současnosti nejlidnatější a nejvíce urbanizované oblasti. Dosud sice míra urbanizace v Číně nedosahuje průměru v rozvinutých zemích, ale s rostoucí populací se bude podíl prudce zvětšovat. Dnes je Čína nejlidnatějším státem světa i přes vládní restrikce vůči porodnosti. Nebývalý nárůst městské populace od 50. let 20. století tak bude mít za následek zejména environmentální a sociální problémy.

Cílem této bakalářské práce je poukázat na přirozenost urbanizačního procesu, který lidstvo provází několik tisíc let na příkladu Číny, a na problémy s ním spojeným. Tato země je zajímavá nejen svou dlouhou historií, ale také vládním řízením, které neponechávalo pohybu obyvatelstva volný průběh tak široce, jak tomu bylo u kapitalistických společností, ale snažilo se o cílené plánování, které však v případě Číny nebylo vždy zdařilé a zanechalo vážné sociální dopady. V současnosti se vládní politika sice přiklání k tržním mechanismům, ale stále hraje v procesu urbanizace důležitou roli.

1.1. Metodologie

Při vypacovávání bakalářské práce jsem použila rešeršní metodu a následný sběr a analýzu relevantních dat. Čerpala jsem z knižních a internetových zdrojů. Informačním střediskem pro knižní zdroje mi byly zejména knihovny. Prostřednictvím Vědecké knihovny v Olomouci jsem využila meziknihovní výpůjční službu, ze které mi byly poskytnuty také literární prameny z různých univerzit po republice. Osobně jsem navštívila Národní knihovnu a městskou knihovnu v Praze. Zejména cenným střediskem mi byla knihovna Ústavu Dálného východu pod filosofickou fakultou UK v Praze.

Internetových zdrojů jsem využívala širokou škálu. Od vědeckých internetových databází jako JSTOR a Science Direct přes oficiální internetové stránky mezinárodních organizací jako UN a WHO až po veřejnosti běžně dostupné informační servery jako např. zpravodajský server Hospodářských novin.

V textu se nachází mnoho čínských názvů, proto jsem si utvořila systém, který má zabránit špatným interpretacím. Všechny čínské výrazy píší nejprve v oficiálním přepisu čínských znaků do latinky, tzv. pinyin [pchinjin], které neskloňuji. Do závorky za ním uvádím českou transkripci a popřípadě i jiné běžně používané názvy. Přídavná jména a skloňované čínské výrazy uvádím pouze v českém přepisu, např. dynastie Han [Chan] – chanský stát. Výjimkou jsou jména osob, která skloňuji i v pchinjinu. Na začátek této práce jsem pro lepší přehlednost vložila tabulku, která obsahuje veškeré čínské výrazy a jejich přepis do pchinjinu a české transkripce. U opakujících se výrazů v pchinjinu totiž již českou transkripci neuvádím.

2. Proces urbanizace obecně

2.1. Definice urbanizace

V průběhu času se definice urbanizace měnila. V počátcích byla chápána jako pouhý růst měst, zvětšování podílu městského obyvatelstva a vznikání nových urbanistických struktur na základě přírodních faktorů. Postupně se začala definovat komplexněji, a to z hlediska ekonomických a sociálních vztahů. J. Musil definuje urbanizaci jako změnu prostorových forem organizace společnosti. Rozlišuje sociálně ekonomickou, demografickou, sídelně urbanistickou a sociální a kulturní stránku. Z hlediska sociálně ekonomického se jedná o proces dělby práce mezi městem a venkovem (průmyslem a zemědělstvím) a také o prostorovou koncentraci výrobních a nevýrobních aktivit. Demografickou stránku urbanizace definuje jako koncentraci obyvatel do měst, městských regionů a aglomerací². Z hlediska sídelního je urbanizace proces koncentrace a zmnožení funkcí v síti sídel, růst existujících měst, přeměna venkovských sídel v městská, výstavba nových měst a vytváření městských aglomerací, změna prostorového a hmotného uspořádání a vybavení sídel. Sociální a kulturní stránka zahrnuje proces změn v chování jednotlivců, změny v hodnotových orientacích, ve způsobu života a v postojích, ke kterým dochází jednak prostřednictvím městské socializace přistěhovalců, jednak šířením způsobu života, hmotné kultury, postojů i hodnot z městských center do ostatních částí země (1977).

V novodobějších publikacích můžeme např. nalézt mírně upravenou obecnou definici, která chápe urbanizaci jako změnu sociálně-prostorových forem společnosti v důsledku společenské modernizace (Mulíček, 2008)³.

2.2. Vztah mezi industrializací, urbanizací a demografickým přírůstkem obyvatelstva

V preindustriálním období docházelo k růstu měst na základě všeobecného růstu výrobních sil a rozvíjející se společenské dělby práce. Výrazný nárůst měst nastává až v 19. a 20. století, kdy ve vyspělých zemích probíhal hospodářský vývoj. Ten navazoval na rané fáze

---

² Demografické chápání urbanizace v různých definicích převládá, proto se můžeme setkat pouze s tímto vysvětlením termínu, a to například jako nárůst podílu populace žijící v městských oblastech (OECD Glossary of Statistical Terms; převzato z Glossary of Environment Statistics, 1997).

³ Publikace v: TOUŠEK, Václav – KUNC, Josef – VYSTOUPIL, Jiří a kol. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 411 s. ISBN 978-80-7380-114-4. Kapitola 3, Geografie sídel, s. 97 – 128, autor kapitoly Ondřej Mulíček.

průmyslové revoluce, které ještě neměly na růst měst závažný vliv. To se však změnilo s vývojem těžby, zpracováním a využíváním uhlí, které se stalo výhodnějším pohonem pro další rozvoj průmyslu. Díky novým pracovním příležitostem se začala zvětšovat stávající města a utvářet nová, která se soustředila zejména v blízkosti zdrojů nerostných surovin. Z počátku, kdy ještě neexistovala veřejná hromadná doprava se noví přistěhovalci soustřeďovali v domech, které byly stavěny v bezprostřední blízkosti továren. Docházelo tak k úsporám ze zvětšování rozsahu výroby a dělby práce, následnému zvětšování počtu zaměstnanců a ze vzájemné blízkosti podniků. Větší rozptýl měst do okolí nastal až s rozvojem železniční dopravy a později i s nástupem průmyslového využití elektřiny. Města se začala budovat zejména na pobřeží, jako exportní centra průmyslové produkce, kterou domácí trh nebyl schopen spotřebovat. Začalo se obchodovat zejména s rozvojovými zeměmi výměnou za primární komodity jako např. zlato, stříbro, kakao, káva, bavlna. Struktura zaměstnanosti se tak mění z převážně zemědělského sektoru na průmyslový a u nejrozvinutějších zemí končí v sektoru služeb.

Spolu s procesem industrializace a urbanizace rostl počet obyvatel, který již nebyl regulován přírodními činiteli, ale zlepšením zdravotní péče a životní úrovně. To podstatně snížilo úmrtnost a postupně byla s uvědomělým myšlením lidí a rozšířením antikoncepce omezena i plodnost a společnost se tak nakonec opět ustálila na nízkých hodnotách přirozeného přírůstku.

Postindustriální fáze je kromě snížení úmrtnosti a plodnosti charakteristická zlepšením komunikací, které tak dovolují dříve koncentrovaným funkcím rozptýlit se do prostoru, kde se prohlubuje ekonomická dělba práce a specializace jednotlivých sídel. Stírá se rozdíl mezi městem a venkovským prostorem a utvářejí se mezi nimi složité vazby (Mulíček, 2008).

2.3. Problematika urbanizačního procesu v rozvojových zemích

2.3.1. Nárůst počtu obyvatel

Demografická revoluce v rozvojových zemích nastala po druhé světové válce. Započala stejně jako u vyspělých zemí snížením úmrtnosti, ke které však došlo díky vnějším vlivům, zcela bez souvislosti s vlastním hospodářským pokrokem. Tempo tak bylo mnohem rychlejší. Podle zjištění Jacquese Vallina, země třetího světa dosahovaly v průměru po dvě až tři desetiletí každoročně přírůstku střední délky života 1 až 1,5 roku. Naopak největší přírůstky, které kdy byly zaznamenány v Evropě za jedno desetiletí, činily jen 6 měsíců ročně. Podobně

tomu bylo s relativním přirozeným přírůstkem, který v 60. letech v rozvojových zemích v průměru činil 2,5% a přitom v Evropě nepřekročil v období demografického přechodu 1,5% (1992:68, 71). Vysoký nárůst obyvatel, který nastal, však na rozdíl od Evropy nemohl být rozptýlen po světě zakládáním osad v nových koloniích, ani dostatečně živen zvyšováním zemědělských výnosů, které umožnil tamní pokrok. To způsobilo v rozvojových zemích mnohé sociální a environmentální problémy, mezi které patří mimo jiné problémy velkých měst, které jsou rozvedeny níže. Přestože plodnost klesá (zejména v zemích s rostoucím HDP na 1 obyvatele), nadále bude absolutní přírůstek v počtu obyvatel stoupat, díky široké základně obyvatelstva v reprodukčním věku.

2.3.2. Rostoucí míra urbanizace

Růst měst v rozvojovém světě započal zejména až po získání nezávislosti. Nejdříve k tomu došlo v Latinské Americe, která v druhé polovině 19. století až k počátkům 20. století čelila také evropské imigraci. V Asii a Africe tomu bylo v polovině 20. století. Vznik samostatných států si totiž vyžádal i vznik stejného počtu hlavních měst, mocenských vládních a správních středisek. Nové administrativní uspořádání si vyžádalo také vznik nových správních středisek i na nižší úrovni a vznikala také nová a rozšiřovala se dříve založená města poblíž nalezišť surovin (Šindler, 1999).

Podle odhadů UN dosahoval průměrný roční přírůstek městského obyvatelstva rozvojových zemí nejvyšších hodnot v letech 1960 – 1965, což bylo 4,15% a od té doby až na výjimku let 1975 – 1980 klesal. V letech 2005 – 2010 se má pohybovat okolo 2,5%. I přesto se bude podíl městského obyvatelstva zvyšovat. Afrika a Asie v důsledku pozdní industrializace má v současnosti asi jen 40% městského obyvatelstva, avšak dosahují nejvyššího průměrného ročního přírůstku, Afrika 3,31% a Asie 2,46%. Oproti tomu Latinská Amerika, která začala s industrializací poměrně dříve a v současnosti má 75% městského obyvatelstva, dosahuje ročního přírůstku jen 1,71%. Stále je to ale více než u zemích vyspělých, které v průměru dosahují shodného podílu městského obyvatelstva, ale s 0,54% růstu (viz. tab. 1.).

Tabulka 1.: Vývoj podílu městského obyvatelstva ve světě v letech 1950 - 2030

Oblast	Podíl městské populace na celkovém počtu obyvatel (%)*				
	1950	1975	2000	2010	2030
Severní Amerika	63,9	73,8	79,1	82,1	86,7
Oceánie	62,0	71,5	70,4	70,6	72,6
Evropa	51,2	65,7	71,4	72,6	77,8
Latinská Amerika a Karibik	41,4	61,1	75,3	79,4	84,6
Asie	16,8	24,0	37,1	42,5	54,1
Afrika	14,5	25,7	35,9	39,9	50,0
Rozvojové země celkem	18,0	27,0	40,2	45,3	56,0

Zdroj: World Urbanization Prospects: The 2007 Revision Population Databáze [cit. 2009-08-03].

*roky 2010 a 2030 jsou odhady

U vyspělých zemích jsou velikostní kategorie měst zastoupeny poměrně rovnoměrně. Naopak u rozvojových zemí mohou být velikostní rozdíly mezi městy značně velké. Například hlavní město Thajska, Bangkok, mělo v roce 1990 přes 5,8 mil. obyvatel. Druhé největší město země bylo až třicetkrát menší (Gottdiener a Hutchison, 2000:287). Ekonomicky i sociálně nejvýznamnější města byla nejčastěji zakládána za dob evropského kolonialismu jako mezinárodní obchodní centra. Šindler uvádí, že pouze v Číně, severní Africe a na Středním východu stále dominují domorodá centra, i když s určitými cizími doplňky a značnými změnami (1999). Ve většině případů tedy nešlo o postupný vývoj měst jako u vyspělých zemí, ale o tlak z vnějšku. Hromadění bohatství takovýchto měst mělo a má za následek preferenci venkovského obyvatelstva k jeho osídlení, přestože se tímto jejich kvalita života často snížila. Pro africká a latinskoamerická velkoměsta platí, že se v nich například dětská úmrtnost nesnižuje a v několika afrických městech dokonce roste. Naopak u velkoměst asijských je prokázáno, že se u jejich obyvatel kvalita života zlepšuje (Brockhoff a Brennan, 1997; Gavin W. Jones, 2002).

V posledních desetiletích města v rozvojových zemích rostou velmi rychle a stávají se z nich města několikamilionová. V roce 1950 na světě existovaly pouze tři velkoměstské aglomerace s 10 milióny obyvatel a jen jedna byla z rozvojové země: New York, Londýn a Shanghai [Šanghaj]⁴ (Vallin, 1992:94). V roce 2008 se počet odhaduje již na 22 a z toho je 16 měst z rozvojových zemí. Téměř polovina z těchto měst jsou města založená právě evropskými kolonialisty: Jakarta, Manila, Mumbai, Sao Paulo, Mexico City, Dilí, Káhira, Kalkata, Shanghai, Moskva, Beijing [Pej-t'ing, Peking]⁵, Buenos Aires, Guangzhou-Foshan [Kuang-čou – Fo-šan], Shenzen [Šen-cen], Istanbul a Rio de Janeiro⁶.

2.3.3. *Problémy velkých měst*

Města v rozvojových zemích tedy rostou jednak díky zvyšujícímu se přirozenému přírůstku a také díky rostoucím migračním tokům venkov-město. Obrovský nárůst míry urbanizace za relativně krátké časové období způsobuje, že města nejsou schopna zajistit nově příchozím, často chudým obyvatelům, požadovanou infrastrukturu, služby a pracovní příležitosti. Ti pak končí v chudinských čtvrtích, tzv. slumech. Příbytky jsou v nich stavěny často nelegálně, za pomoci jednoduchých materiálů a na nevyhovujícím podloží, tedy v oblastech, kde je zvýšené riziko přírodních katastrof (sesuvy, záplavy atd.). Lidé žijí ve znečištěném a stísněném prostředí, což způsobuje častější výskyt chorob. Chybí zde přívody vody a elektřiny, nedostatečné jsou i dopravní komunikace. Kromě toho zde nejsou chudým lidem dostupná zdravotnická zařízení ani školní prostory. Vůbec nejhorší je situace v Africe, kdy podle statistik WHO v roce 2006 nemělo dostatečný přístup k sanitárním zařízením 54% obyvatel velkých měst a přístup k pitné vodě nemělo 18% obyvatel. V těsném závěsu co se týče sanitárního zařízení byla oblast jihovýchodní Asie, kdy bez přístupu bylo 42% městských obyvatel. V mnoha případech je však situace na venkově co do celkového podílu chybějících služeb a infrastruktury mnohem vážnější, a proto se lidé stěhují do měst, kromě převládajících ekonomických zájmů, také za vidinou zlepšení celkové životní úrovně. Často však končí právě v chudinských čtvrtích, kde adekvátní zařízení chybějí.

To co lidé v chudinských čtvrtích stále drží, je více možností nějakým způsobem si vydělat, ačkoli je to za cenu větší závislosti na ostatních lidech. Na venkově byla alespoň možnost samozásobitelského zemědělství a čerpání zdrojů z přírody. Tady si lidé musí poradit

---

⁴ Pro zjednodušení, dále jen Šanghaj

⁵ Pro zjednodušení, dále jen Peking

⁶ *Larges Urban Areas in the World: 2008* [online]. Demographia International Housing Affordability Survey, 2008 [cit. 2009-08-04]. Dostupné z: <<http://www.demographia.com/db-wlargestua.pdf>>.

jinak. Zejména se pak jedná o činnost v rámci tamního podnikání (např. prodej potravin) nebo práci v jiném neoficiálním ekonomickém sektoru, kdy jsou dělníci často vystavováni nadměrné pracovní době či podhodnocené mzdě. Pracují i ženy, a tak stoupá počet dětí, které doslova vychovává ulice. Děti se potom přidávají k různým gangům a v dospělosti jsou pak náchylnější k páchání kriminality.

Problémy velkoměst však mají v řadě zemí různá specifika. Záleží na jejich historickém a kulturním vývoji a v první řadě také na životním prostoru, který byl lidmi obýván. To si ukážeme na příkladu Číny, který je rozebrán v následujících kapitolách.

3. Historie urbanizačního procesu v Číně

3.1. Počátky lidských sídel

3.1.1. Život v jeskyních

Mezi nejznámější archeologické nálezy lidských předků v Číně patří tzv. Pekingský člověk, *Sinanthropus pekinensis* nebo také *Homo erectus pekinensis*. Žil asi před 300 000 lety a obýval prostorné vápencové jeskyně nedaleko vesnice Zhoukoudian [Čou-kchou-tien], vzdálené asi 40 km jihozápadně od dnešního města Peking. Nálezy prokazují, že tento všeobecně pokládaný mezičlánek⁷ mezi druhem *Homo habilis* a *Homo sapiens* již uměl vyrábět kamenné nástroje, používal oheň a byl sběračem a lovcem, což poukazuje na počátek specializace práce. Díky fyziologickým podmínkám jako těhotenství a nutnosti péče o dítě, které ještě nebylo dostatečně silné, se ženy a děti nemohly účastnit lovu. Právě pro ně byla pak určena role sběračů a pečovatelů o oheň.

Mumford ve svém díle *The Natural History of Urbanization* (1956) píše již o jeskyních jako o prastarých shromážděních, které svou vnější formou i vnitřními vzory života utvářejí jakousi formu města.

---

⁷ Druh *Homo erectus* zahrnuje nálezy člověka pekingského a jávského. Objevil se přibližně před 1,5 miliony lety a žil do doby asi před 200 000 lety. Vychází se zde z teorie evoluce, ke které však mají autoři Cremona a Thompson ve své knize *Skrytá historie lidstva* jisté výhrady: „U lidských fosilních zbytků objevených v Číně a jinde není ve většině případů možné stanovit datum s dostatečnou přesností... Různí vědci navíc při použití stejných metod získávají u specifických vzorků hominidů různé výsledky... V některých případech vědci pouze na základě odevzdanosti evoluci rozhodnou, že morfologicky spíše opičí vzorek by měl být zařazen do rané části možného časového pásma, aby jej odstranili z té části možného časového pásma, která se kryje s morfologicky lidským vzorkem.“ Závěrem kapitoly *Pekingský člověk a další nálezy v Číně* tak předkládají myšlenku, že „anatomicky současné lidské bytosti koexistovaly s různými lidmi podobnými bytostmi po celý pleistocén.“ (Cremona, Thompson, 2000: 226 a 235)

3.2. První trvalá sídla

Společenství se určitým způsobem včleňují do prostředí a přizpůsobují ke změnám environmentálních poměrů. Tak vzniká kultura, která je vlastně součástí procesu reprodukce lidských bytostí jako prvků životaschopných populací (Přívratský, 2003: 69). Nejrychlejší rozvoj kultury lze pozorovat v takovém prostředí, které mělo schopnost ušetřit lidem část energie spojené se zajišťováním potravy, nyní vkládané do rozvoje mezilidských vztahů. Byl jím vhodný ekosystém pro vznik zemědělství (tedy úrodné půdy, které bylo možno obdělávat nejprimitivnějším pracovním náradím). Lidé se na takových místech začínají trvale usazovat a utvářet vesnice. Dochází tak k rychlejší výměně poznatků, rozvíjí se technologie, domestikace rostlin a živočichů. Díky tomuto seskupení se okolní půda stává ještě úrodnější, protože jí je dodáváno hnojivo v podobě lidských a zvířecích výkalů (Mumford, 1956).

3.2.1.1. Rané kultury

Kultura Yangshao

Nejbohatší na archeologické nálezy je údolí řeky Huanghe [Chuang-che, Žlutá řeka]. Zde se z pravděpodobně tří kultur, které vykazovaly jisté podobnosti, utvořila kultura nazvaná Yangshao [Jang-šao] nebo také kultura červené keramiky, datovaná přibližně mezi lety 5100 – 3000 př. n. l. Charakter sídliště tohoto nejvýraznějšího reprezentanta ranné fáze neolitu nám objasňují vykopávky u vesnice Banpo [Pan-pcho] nedaleko Xi'an [Si-an] v provincii Shaanxi [Šen-si]. Uprostřed osady, která čítala asi 500 obyvatel, stála velká čtyřúhelníková budova sloužící zřejmě jako společenský dům, kde se konaly různé obřady, ale i jako společné úložiště potravin. Kolem budovy byly rozmístěny menší kruhové nebo čtvercové chatrče asi metr zapuštěné do země. Zdi a podlaha byly zpevněny hlínou a slámou a uprostřed místnosti se nacházela jedna či dvě jámy pro ohniště. Nevelké rozměry domů nasvědčovaly tomu, že mohly sloužit jako příbytek pro jeden až dva manželské páry. Celý komplex byl obehnan příkopem z důvodu ochrany a odvodňování a až za ním začínalo pohřebiště. Výjimku tvořily děti pohřbívané podél chatrčí ve speciálních hliněných urnách. Hlavní zemědělskou plodinou vesnice bylo proso, které uměli obdělávat nástroji jako byly kostěné motyčky a sekery. Pěstovali také konopí, které pravděpodobně dále zpracovávali do podoby látky. Obživu mimo jiné také zajišťoval lov, rybaření, chov psů, prasat, v menší míře koz, ovcí a skotu. Obce kultury Yangshao měli své vlastní, přísně určené zoomorfní ornamenty (v Banpo to byli jeleni

a ryby). Některá vyobrazení zvířat měla současně určité antropomorfní znaky. Vyjadřovala se tak pravděpodobně idea zvířecího předka a ochránce lidí daného rodového kolektivu.

Kultura Longshan

Další významnou kulturou, která se zformovala na pozadí kultury Yangshao byla Longshan [Lung-šan], neboli kultura černé keramiky (změna barvy byl výsledek technicky dokonalejšího vypalování). Ze středního toku Huanghe se rozšířila na východ, až k jejímu ústí. Jsou zde patrné znaky vyspělejších obydlí, řemesel a organizaci společnosti – nacházíme první stopy vznikající majetkové a sociální nerovnosti. Byla zavedena patrilineární linie v následnictví, čímž se oslabily rodové svazky a upevnila individuální rodina jako nová buňka společnosti. Důkazem toho je výskyt rodinných hrobek, na rozdíl od hrobů hromadných značících matrilineární linii, dále jejich rozdílná velikost a nálezy různého množství keramiky a dalších milodarů v hrobech se zesnulými. Začínají se tak projevovat rysy civilizace.

Kultura Hemudu

Střední a dolní tok řeky Yangzi Jiang⁸ [Jang-c' ťiang, Dlouhá řeka] tvoří další významné archeologické naleziště. Při tamních vykopávkách došlo k nálezům mís, talířů, džbánů a dalších nádob, které se vyznačují černou barvou a tvary, jež nejsou obvyklé při srovnání s jinými nálezy keramiky čínských kultur etapy vývoje 5000 – 4000 let př. n. l. Byla tak pojmenována nejvýznamnější kultura této oblasti, kultura Hemudu [Che-mu-tu]. Forma obydlí se lišila, protože zde byli jiné přírodní podmínky, kterým bylo třeba se přizpůsobit. Četnost srážek, vlhčí vzduch, vyšší teplota a bažinatý ráz. S tím souviselo také pěstování vhodné plodiny – rýže. První lidé obývající toto prostředí nejspíše žili na stromech a později si začali stavět chatrče z lehkých materiálů s mnoha okny a na dřevěných sloupech, které pak stavěli i do více pater.

Kultura Liangzhu

Kultura Liangzhu [Liang-ču], byla jednou z nástupnických kultur Hemudu. Se severněji položenou kulturou Longshan neměla společné jen časové období, tedy přibližně mezi 3000 – 2000 př. n. l., ale také zde dochází k dělení lidí na bohaté a chudé, na lidi s vyšším a nižším sociálním postavením. Navíc nálezy pohřebních mohyl, oltářů a nefritových

---

⁸ Další známá jména a přepisy pro tuto řeku jsou: Yangtze, Yangtse, Chang Jiang atd.

božských symbolů nasvědčují tomu, že nastupovalo období kombinace božské a monarchické moci.

Kultura Hongshan

V ostatních regionech Číny existovalo mnoho různých kultur, ale žádná z nich se již nerozvíjela tak rychle jako kultury na řece Huanghe a Yangzi Jiang. Výjimku tvoří kultura rozvíjející se v oblasti města Chifeng [Čch'-feng] ležící severovýchodně od Pekingu v autonomní oblasti Nei Menggu [Nei meng-ku, Vnitřní Mongolsko], částečně zasahující také do oblasti Hebei [Che-pej] a Liaoning [Liao-ning]⁹. Asi nejznámější z tohoto vývoje je kultura Hongshan [Chung-šan] z období asi 4500 – 3000 př. n. l. Dosáhla vysokého stupně rozvoje, ale stále je zahalena mnoha tajemstvími. Ze sídelní struktury této etapy vývoje byly identifikovány zatím jen kruhové úložní jámy a obdélníkové domy, buď částečně zahrabány do země nebo budovány přímo nad zemí. Nejvýznačnější archeologický nález tvoří veliký oltář, chrám a kamenná hrobka vytvářející velké obětní centrum.

3.3. Vznik města

3.3.1. *Dynastie Shang*

Rozvoj vesnic do podoby měst se mohl objevit až se zlepšením zemědělských technik a skladováním potravin. Byl tak umožněn růst populace, která již nebyla závislá na množství vypěstované úrody v daném období, protože případné nedostatky, které by způsobily hladomor a ztráty na životech, mohla doplňovat ze skladů. Spolu s přebytkem lidské síly se začala formovat nová pracovní odvětví, například válečnictví a administrativa (Mumford, 1956). A právě utvoření organizovaného společenského jádra, které celou komunitu drží pohromadě, zavádění nových prvků jako např. chodníky, užití trvalejších materiálů na chrámy či budování ochranných zdí a spolu s tím také utvoření iluze obyvatel, že jsou již zcela nezávislí na přírodním prostředí je podle Mumforda znakem, že se již jedná o město a ne o vesnici (1956). Tyto podmínky vytvořili již kultury předcísarského období, ale významné archeologické nálezy městských sídel se objevují až za dynastie Shang-Yin [Šang-Jin]¹⁰ z období 1523 – 1122 př. n. l.¹¹ Území šangské říše se rozprostíralo v údolí řeky Huanghe a za

---

⁹ Na základě paleoklimatických záznamů zjistíme, že v období mezi 8000 a 5000 let př. n. l. bylo klima v Číně teplejší a vlhčí než je dnes. Podmínky pro rozvoj kultury tak byly příznivější než se nám může na první pohled zdát.

¹⁰ Druhý název dynastie – Yin – byl dán až později pro druhou část jejích dějin. V textu dále jen Shang.

¹¹ Za první dynastii a přímým předchůdcem je považována Xia [Sia], vládoucí přibližně od roku 2100 př. n. l. na západě území dnešního Henan [Che-nan] a na jihu provincie Shanxi [Šan-si]. Dosud však chybí rozsáhlejší

své první hlavní sídlo bylo pravděpodobně ustaveno město Po [Pcho], v oblasti dnešního města Yanshi [Jen-š']. Následovalo pak dalších šest hlavních měst, přičemž to poslední mělo nejdelší trvání (asi 262 let) a bylo pojmenováno Yin [Jin], dnes nazývané Anyang [An-jang] v provincii Henan [Che-nan]. Stěhování hlavního města mohlo mít několik příčin, například únik před záplavami, nájezdy nepřátel nebo vnitřní nepokoje. K. C. Chang tvrdí, že stěhování čínského hlavního města bylo pravděpodobně určováno geomantickými metodami a věšebním procesem. Město předchozí bylo pak přeměněno na farmářskou lokalitu (1974: 4, 5). Sklon k věštění by také potvrzovaly nálezy želvích krunýřů a zvířecích kostí, na kterých byly zobrazeny tzv. věšební nápisy – čínské znaky v té nejprimitivnější podobě. Začíná se zde také formovat kult předků, původně utvářený za účelem ochrany před zlými duchy, kterými byly vysvětlovány některé přírodní jevy. Největší úcta byla prokazována zesnulým královým předkům, kteří zajišťovali styk mezi ním a nejvýznamnějším božstvem. Této ideji byla uzpůsobena také architektura, kdy nesmrtelnost panovníka byla spatřována v nesmrtelnosti skupiny, jeho rodu a klanu, a tím vnímala monumentální komplexy jako něco pomíjivého (K. C. Chang 1974: 8).

3.3.1.1. Rysy města

Město mělo obdélníkový půdorys orientovaný podle světových stran, přetrvávající téměř nezměněn až do 20. století. Střed byl výsadní místo pro krále, který byl považován za střed světa a tvořil tak pátou světovou stranu. Jako ochrana před častými záplavami a útoky sloužilo ohraničení hliněnými zdmi. Šangský stát byl totiž spíše propojenou sítí měst a jejich bezprostředního zázemí, mezi kterými byly roztroušeny vesnice kmenů s nimiž Šangové vedli často války. Funkčně se město rozdělovalo na paláce či chrámy a na oblast dílen, kde se mimo jiné rozvíjela výroba hedvábí, keramiky a zejména pak výroba bronzového nádobí, náradí a zbraní. Vančata ve svém všeobecném pojednání o vzniku moderní sociální organizace uvádí, že právě v době rozšiřování metalurgie je patrná prohlubující se společenská diferenciaci a zvětšování jednotlivých osad. „Některé osady získávají významné společenské i ekonomické postavení, jiné zásobují ostatní určitým specializovaným materiálem, ale dostávají se „pod ochranu“ ekonomicky či vojensky silných osad.“ (2003: 110).

---

odkrytí vykopávek sídlišť, ale záznamy v klasických historických dílech nám poskytují alespoň nějaké údaje, např. o vytvoření systému vodních staveb, které chránily pěstované plodiny před záplavami.

K. C. Chang o počínající nerovnosti píše: „...období Šangů bylo dějištěm rozsáhlého a organizovaného využívání jedné skupiny lidí jinou skupinou stejné společnosti a svědkem počátku utlačovatelského vládního systému, který to umožnil (1974: 10).

3.4. Vznik státu

3.4.1. *Dynastie Zhou*

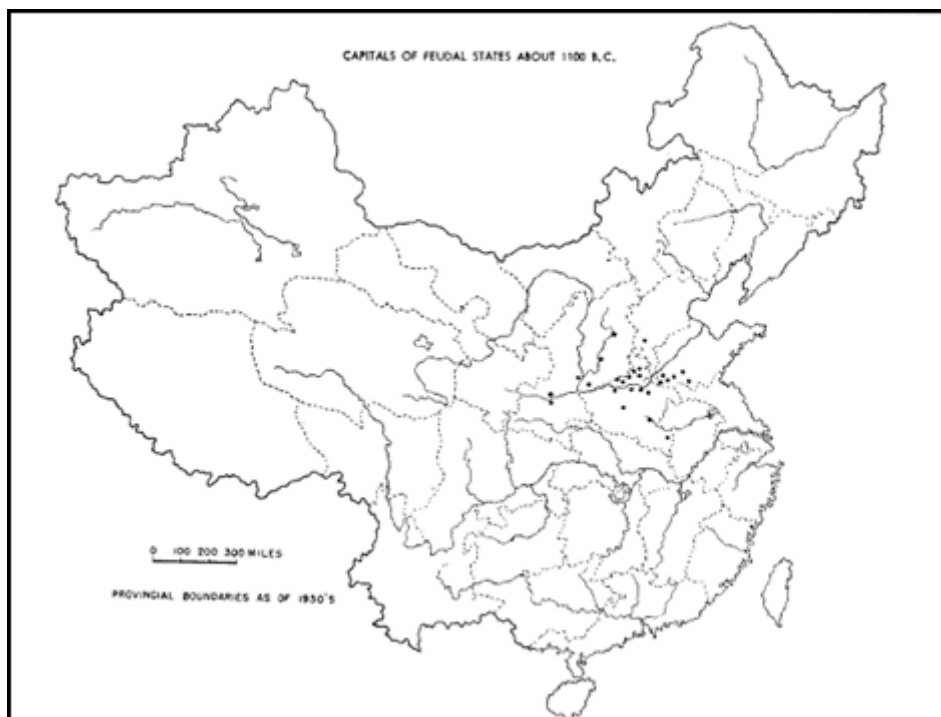
V období před svržením šangské dynastie byla pozorována konjunkce pěti viditelných planet. Později byla tato událost chápána jako znamení nejvýznamnějšího božstva – Nebes, které tím dávalo najevo svůj nesouhlas s činy panovníka. Další znamení nesla také formu povodní, epidemií, hladomorů nebo zemětřesení. Vládce, který nedokázal zabránit těmto katastrofám a zavinil tak utrpení svého lidu, byl proto líčen jako tyran a zakladatel nové dynastie jako osvícený a šlechetný vyvolenec Nebes. Tato konfuciánská teorie „nebeského mandátu“ přetrvala až do novodobých dějin Číny.

Kmen Zhou [Čou], který byl s dynastií Shang spojen manželskými svazky a odváděl jí daně, nastolil novou dynastii vládoucí až do roku 221 př. n. l. V tomto období byla ponechána většina rysů šangské kultury a politické organizace. Dědičnost, dříve vkládána mezi bratry, však již přecházela z otce na nejstaršího syna. Zvětšil se tak počet potenciálních soupeřů o trůn, kterým byla proto darována území i s jejich obyvatelstvem, většinou rodového a kmenového společenství, co nejdál od hlavního města. Tím se také vytvářely ve strategických bodech menší, ale plně ozbrojené repliky čouského dvora. Jakmile již nemohli rozšiřovat svá území, ztratili schopnost udělovat svým spojencům nová léna, což vedlo k trvalému poklesu královské moci a k tomu, že se aristokracie spíše ztotožňovala se svými oblastmi než s čouským dvorem. Pod ozbrojeným tlakem byl král donucen přesídlit z hlavního města nedaleko Xi'an do blízkosti dnešního Luoyang [Luo-jang] na východě království v provincii Henan. Toto přesídlení hlavního města tvoří předěl mezi obdobími, jenž se nazývají Západní a Východní Zhou. V této nejisté době, kdy byl samotný rod ohrožen svržením, bylo nejvíce zapotřebí investovat do armády, zbrojení a ochranných zdí. Byly vytvořeny kontinuální územní celky, jež se vyznačovaly pevnými hranicemi a byly navzájem odděleny hradbami. Tlak ze strany soupeřících států si vyžádal zručnější řemesla a zemědělské techniky, které zvýšili produktivitu práce. Rozvoj obchodu překračující také hranice jednotlivých států napomáhal k rychlému růstu měst, která se specializovala na určitou výrobu. Sen-Dou Chang uvádí, že období dynastie Zhou bylo asi jako jediné do 19.

století, kdy byla zakládána mnohá města bez dominance politické funkce, nýbrž jako obchodní (1963:116). Spolu s tímto rozvojem přicházelo do měst více rolníků, kteří byli donuceni ornou půdu zastavit nebo prodat bohatším příslušníkům. Dříve byla půda majetkem obcí, která prostřednictvím rady starších přidělovala členům rovnocenné přiděly. Postupně se však tato zásada spravedlivého rozdělování porušovala a navíc se objevila snaha o zajištění půdy jako dědičný majetek. Půda se tak stala soukromým vlastnictvím. Aby si vládcové zachovali patřičný vliv nad aristokracií, začínali zavádět teritoriální zásadu správní organizace. Poprvé tak bylo území rozděleno na feudální státy v čele s úředníky vyslanými z centra. Nejpatrnější zakládání hlavních městských středisek feudálních států bylo na poloostrově Shandong [Šantung], zejména v oblastech s vyšší nadmořskou výškou, kde bylo možné se chránit před záplavami způsobené řekou Huanghe, a tak tyto oblasti poskytovali příznivé podmínky pro zemědělství. Mimoto je tato oblast pohořími přirozeně rozčleněna a utváří tak vhodné podmínky pro vznik samostatných států (Sen-Dou Chang, 1963:115).

S rozšířením obchodních cest dochází také k rozvoji vodní dopravy, vzniku peněz a zákonných ustanovení. Odděluje se duševní práce od fyzické a rozvíjí se tak intelektuální život. Došlo ke zrušení vzdělávání pouze příslušníků tehdejší aristokracie, a tak studenti z různých sociálních skupin putovali sousedními státy, aby šířili své myšlenky, které se zejména obracely k tehdejším otázkám sociální a politické situace.

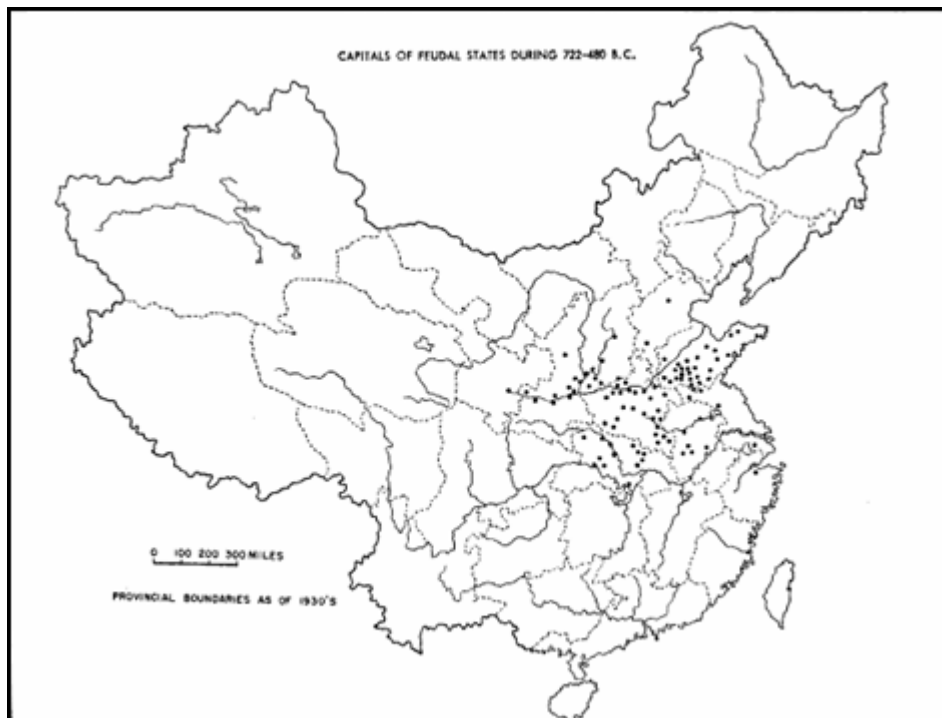
Mapa 1.: Hlavní města feudálních států kolem roku 1100 př. n. l.

Zdroj: SEN-DOU CHANG. *The Historical Trend of Chinese Urbanization*, 1963 (původní zdroj: Ch'i Ssu-ho. *The Geography of the Western Chou Period*, 1946)

Mapa 2.: Hlavní města feudálních států v letech 722 – 480 př. n.

Zdroj: SEN-DOU CHANG. *The Historical Trend of Chinese Urbanization*, 1963 (původní zdroj: Ch'en P'an. *Emending Notes on Ch'un-ch'iu ta-shih piao, lieh-kuo chueh-hsing chi ts'un-mieh piao*, 1956 – 1957)

3.4.2. *Mobilita obyvatelstva za dynastie Qin*

Ke sjednocení došlo vítězstvím státu Qin [Čchin]. Původně ležící v severozápadní části země (dnešní provincie Shaanxi a Gansu [Kan-su]) se pyšnil zemědělskými oblastmi, bohatými nalezišti železné rudy a důležitým územím pro obchodní styky s kočovníky. Hory a řeka Huanghe na východě zároveň tvořily obranný systém proti ostatním státům. Dynastie Qin neměla dlouhého trvání, pouhých 15 let, ale zato se v ní udály důležité změny. Za oficiální ideologii byl přijat směr legismus, který se opíral zejména o přísné dodržování zákonů jako nástroje pro upevnění vládnoucí pozice. Velký důraz byl také kladen na zemědělskou činnost, se kterou byl spojován ekonomický blahobyt a životaschopnost velké armády či úředníků ústředního státního aparátu, kterým byly dodávány potraviny vybrané jako naturální daň. Dochází tak k přesídlování celých skupin obyvatelstva, aby obhospodařovaly nově dobytá území, která teď sahala, ač ještě nesouvisle, až k dnešnímu Guangzhou [Kuang-čou, Kanton]. Aby se zabránilo obohacování lichvářů a kupců, jakožto přítěž pro rozvoj zemědělství, byla zavedena kontrola růstu obchodu císařským monopolem

na využití přírodního bohatství. Byl také nastolen kompletní autokratický systém státní administrativy a rozdělení území na 36 komanderií, které se dále dělily na správní oblasti xian [sien], které spravovali úředníci pod přímým ustanovením císaře. Ty si ustanovují¹² či budují svá hlavní města jako svá správní centra. Příchodem lidí do těchto důležitých měst započal důležitý aspekt čínské urbanizace, který bude pokračovat dalších 2 000 let (Sen-Dou Chang, 1963:116). Dále probíhalo sjednocení psaného jazyka, mincí či měrných jednotek. Výstavba silnic, paláců a Velké čínské zdi, jako obrany proti severním kočovným kmenům Xiongnu [Siung-nu], byla příčinou dalšího přesídlování a zotročování lidí nutných na práci. Na základě ideologie legismu byla také umožněna sociální mobilita, tedy dosazování úředníků na základě schopností či císařovy přízně a ne již na základě dědičného práva na hodnost.

Mapa 3.: Rozmístění některých hlavních měst územní jednotky xian za dynastie Qin (221 – 206 př. n. l.)

Zdroj: SEN-DOU CHANG. *The Historical Trend of Chinese Urbanization*, 1963 (původní zdroj: Shih Nien-hai. *Ch'in hsien kao*, 1937)

3.4.3. Mobilita obyvatelstva za dynastie Han

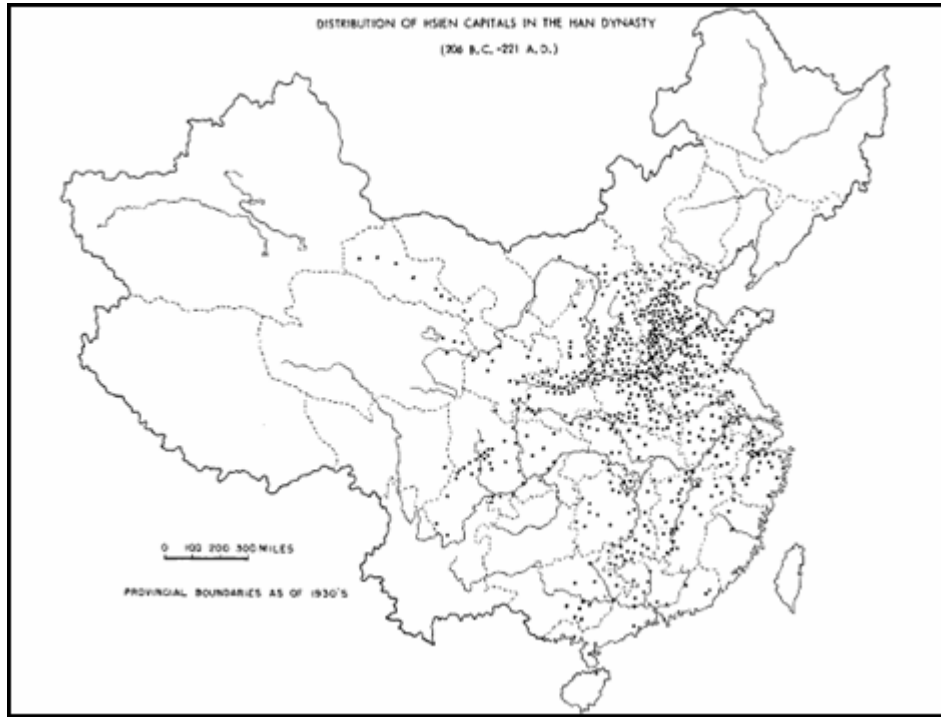
Za následující dynastie Han [Chan] (206 př. n. l. – 220 n. l.) byl systém dosazování úředníků zdokonalen a stal se panovníkovi prostředkem k potlačení vlivu šlechty. Bylo

¹² Většina měst byla dědictvím po předešlé dynastii (Sen-Dou Chang, 1963).

zavedeno vzdělávání příslušníků správního aparátu z široké řady obyvatelstva, kteří byli po složení zkoušek jmenováni do funkcí. Brzy se však vytvořila mocná byrokratická vrstva. Začala ovládat pevné ekonomické pozice a měli značný politický vliv. Podobnému mocenskému postavení se těšili i velcí soukromí vlastníci půdy, kteří těžili na závislých drobných rolnických hospodářstvích. Naopak tou nejnižší silně rozrůstající se vrstvou byli otroci. Protože otrokářský systém spjatý s rozvojem peněžních vztahů ovlivňoval všechna výrobní odvětví, považujeme společnost v tomto období za otrokářskou. Obchod byl za této dynastie již hojně podporován. K jeho rozvoji a tím i rozvoji měst přispěl vznik důležité mezikulturní směnné trasy nazvané Velká hedvábná cesta, která byla uskutečněna díky hledání spojení na západě proti nepřátelským kmenům Xiongnu. Tedy podobně jako za Qin a za následujících dynastií i zde docházelo k přesunům obyvatelstva k pohraničním oblastem a do nově získaných oblastí. Důležitou roli v přesídlování hrála vodní doprava. Sen-Dou Chang dokonce tvrdí, že užší spojení urbanizace a vodních cest je zde nejvýznamnější ze všech čínských období (1963:121).

Když hlavní město dynastie Han, Changan [Čchang-an] poblíž dnešního Xi'an, bylo po povstání přestěhováno do Luoyang, začalo období nazývané Pozdní nebo Východní Han. Byly sníženy daně, částečně osvobozeni otroci a přerozdělena půda. Spolu s růstem obyvatel začala výstavba měst, rozvíjela se administrativa a vznikají provincie s hlavními městy a hlavní města různých provinčních stupňů, která však utvářejí po hlavních městech xian nižší administrativní centra, ale stále se statutem hlavních měst xian (Sen-Dou Chang, 1963:109). Dále se rozvíjely filosoficko-náboženské směry – buddhismus, který přichází z Indie a taoismus, který za chanského období hlavně odsuzoval bohatství a kázal myšlenku rovnosti. Byla to reakce na znovu sílící sociální diferenciaci. Ústřední moc začala slábnout. Vytvořily se různé navzájem bojující skupiny, což mělo nakonec za následek pád dynastie.

Mapa 4: Rozmístění hlavních měst územní jednotky xian za období dynastie Han (206 př. n. l. – 221 n. l.)

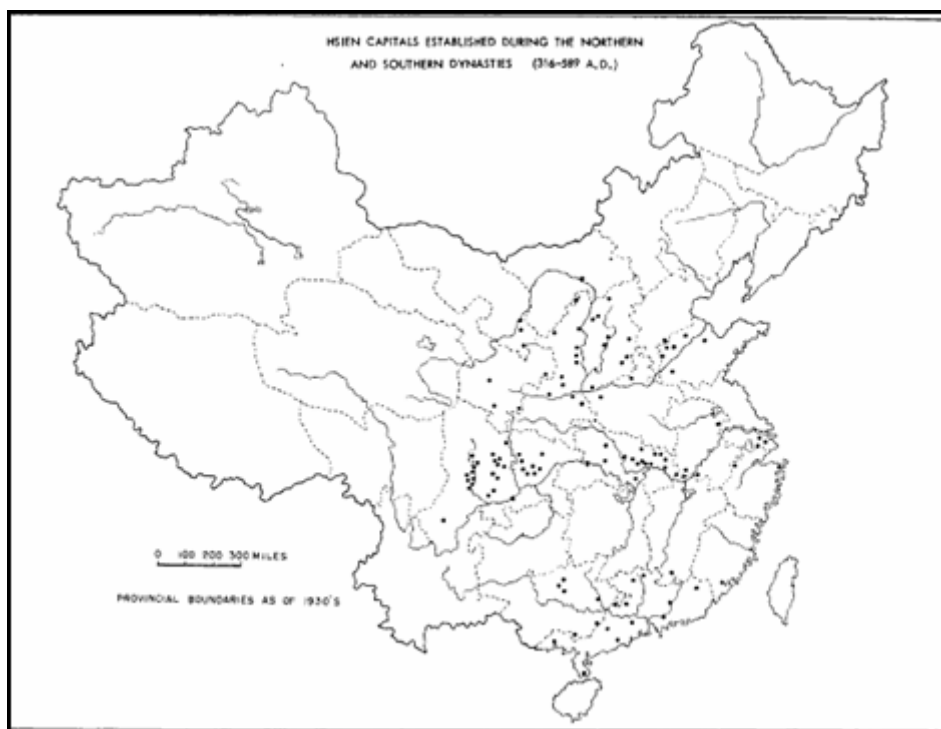
Zdroj: SEN-DOU CHANG. *The Historical Trend of Chinese Urbanization*, 1963

3.4.4. *Mobilita obyvatelstva za dynastií Jin a Sui*

Následuje období zmatků a nepokojů. Bojují mezi sebou tři říše a vzniká krátká dynastie Jin [Ťin]. Poté se postupně vystřídá vláda čtyř dynastií, které tvoří období známé jako Severní a Jižní dynastie (420 – 589). Za podmínek převážně nestabilního severu a klidnějšího méně zalidněného jihu docházelo k masivnímu stěhování obyvatel. Na jih se tak přemísťovala nejen pracovní síla, ale i mentalita a výrobní techniky, což vedlo k prudkému hospodářskému rozvoji. Například zavlečené plodiny jako byla pšenice a ječmen doplňovaly sklizeň rýže a tak zvýšily množství potravin (Sen-Dou Chang, 1963: 126). Nově založená města blízko řeky Yangzi Jiang byla často pojmenovávána po rodných městech přistěhovalců (Li Chi 1928, Sen-Dou Chang 1963: 123, 124). K dalším migracím docházelo kvůli těžkým pracovním a životním podmínkám zemědělců. Hledali vhodnější statkáře či volnou půdu. To se však rozmohlo natolik, že v jisté době byl pod císařským výnosem zakázán pohyb po zemi dokonce i pro kupce. Na severu, díky vnitřním konfliktům o moc, přestala vojska chránit pohraniční oblasti a docházelo tak k vpádům kočovných kmenů přicházejících ze

severozápadu. V této chaotické době dochází k širokému rozvoji umění jako byla hudba, malba, literatura, poezie a kaligrafie, která již byla sepisována na papír vzniklý za dynastie Han. Po zklidnění bojů se obyvatelstvo opět vracelo na sever, aby se navrátilo zpět ke svým pozemkům či získalo větší plochy. Aby se minimalizovaly konflikty a feudální moc, byla půda vzata do vlastnictví císaře a následně přerozdělena. Vznikají propracovanější systémy venkovského řízení, které spravovali vesničtí starostové, kteří měli za úkol vést evidenci obyvatelstva, dozírat na obdělávání polí, na včasné placení daní a na pracovní povinnost.

Mapa 5.: Založení hlavních měst územní jednotky xian během Severních a Jižních dynastií (316 – 589 n. l.)¹³

Zdroj: SEN-DOU CHANG. *The Historical Trend of Chinese Urbanization*, 1963

Ekonomická nutnost organizovat velkou zavlažovací síť, čelit povodním, zabránit neustálým přesunům rolníků a nutnost mobilizace vojenské síly na sever proti kočovným kmenům vyžadovala, aby se vytvořila jednotná moc. Nastoupila tak dynastie Sui [Suej], která panovala 37 let. Své postavení upevnila především díky výstavbě Velkého kanálu, který spojil dnešní jihočínské město Changzhou [Čchang-čou] s Pekingem. Byla tak urychlena výměna zboží, různých nařízení z centra, přesun vojsk a samozřejmě také přesun obyvatel do měst.

¹³ Toto časové rozpětí je ponecháno tak, jak Sen-Dou Chang uvádí přímo ve své tabulce. Pravděpodobně zde zahrnuje i období Tří dynastií a dynastii Jin.

Hlavní město říše bylo opět přeneseno do honosně vystavěného Luojangu, do kterého císař přesídlil několik tisíc bohatých rodin.

3.4.5. Mobilita obyvatelstva za dynastie Tang

V roce 618 nastoupila dynastie Tang [Tchang], která vládla až do roku 907. Je pokládána za nejvíce otevřenou čínskou dynastii. Obchodovala s více než 70 zeměmi. Na cizí obchodníky nebyly uvalovány daně a mohli se usazovat, brát si za manželky místní ženy a zaujímat oficiální posty. Tato dynastie jako první ve větším rozsahu čelí urbanizaci podél pobřeží. Obchod po Hedvábné cestě byl díky nestabilním poměrům na severozápadní hranici omezen a tak se začíná orientovat na cestu po moři. Děje se tak zejména v provincii Fujian [Fu-ťien], která měla hlubší pobřežní vody umožňující vznik přístavů (Sen-Dou Chang, 1963: 132, 133). Vzniká tak řada mezinárodních přístavů a velká obchodní a řemeslnická střediska, která leží v blízkosti obchodních tras a blízko u surovinového zdroje, což bylo například zakládání měst v prostředí vhodném pro pěstování čaje, který se v té době stal oblíbeným nápojem.

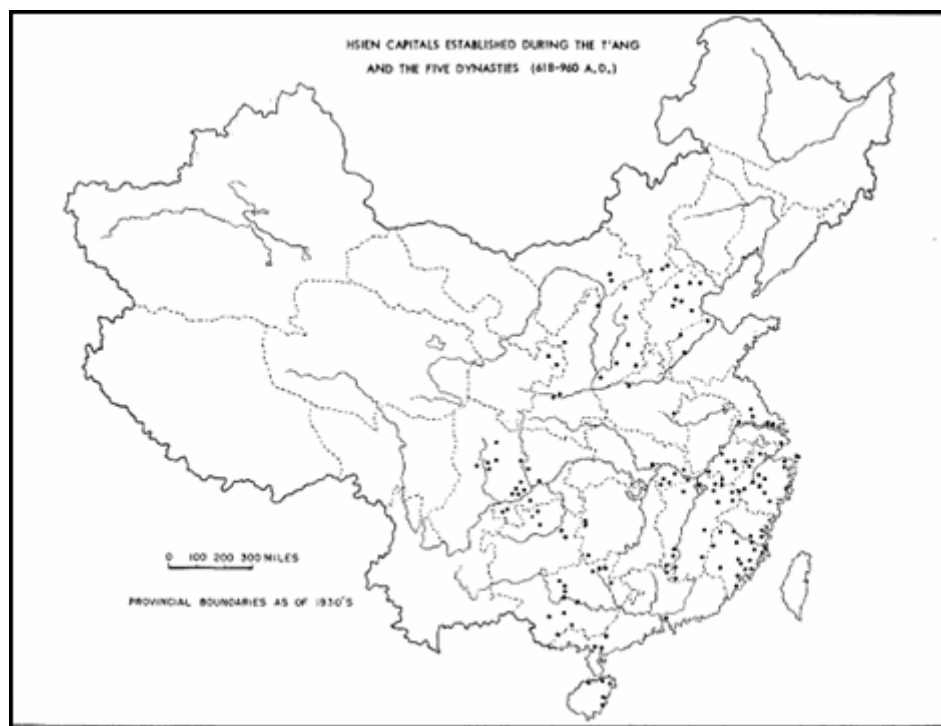
Zlepšuje se technika tisku, a tak se dále rozvíjí kultura. Je zavedena soustava poštovních stanic a říše se rozděluje na deset provincií (dao [tao]), které se dělily na kraje (zhou [čou]) a pak na nižší správní oblasti (xian). Byly zařazovány do různých kategorií podle počtu poplatníků a množství daňových příjmů. V provinčních centrech, krajských a okresních městech byl příslušný štáb úředníků v čele s vedoucími, které kontrolovaly ústřední organizace. Na sklonku vlády této dynastie se rozpadl přidělový systém a byl zaveden systém dvojitých daní, který zhoršoval postavení rolníků, ale i kupců a městských obyvatel, kteří byli povinni platit daně a odpracovávat pracovní povinnost. Armáda se stala profesionální a byla pod kontrolou provinčních civilních a finančních úředníků. Vedlo to k vyšší efektivitě, ale také k vyšší moci guvernérů oblastí, což nakonec spolu s rolnickými povstáními zapříčinilo pád dynastie.

3.4.5.1. Rysy města

Zejména významně rostlo hlavní město dynastie, Changan, které se v té době stalo prvním městem na světě dosahujícím 1 milionu obyvatel. Vyznačovalo se přísným plánem – 14 přímých ulic vedlo od východu na západ a 11 od severu k jihu. Ve východní části města byly císařské paláce, domy šlechty a boháčů. Kamenarovič o struktuře města píše: „Císařský palác je pro hlavní město tím, čím je ono samo pro celou říši: zároveň centrem i symbolickým

znázorněním. A přesně stejným způsobem si Číňané představují pravidla chování, přizpůsobená pro každý stupeň společnosti: pro jedince, rodinu, společenství, stát.“ (2001: 54). V těsných a úzkých uličkách žili řemeslníci a chudý lid. Město bylo rozděleno do 109 sektorů obehnaných zdmi a uvnitř se zpravidla dělilo ještě na 4 sektory. Tyto čtvrti se postupně začaly specializovat na určitou činnost. Byly zde také čtvrti cizinců, kteří sem přicházeli z okolních zemí. Cizinci měli také vliv na náboženské stavby. Vláda vůči nim byla většinou otevřená a vedle 16-ti taoistických a 91 buddhistických klášterů a chrámů se objevují též stavby muslimské, nestoriánské, zoroastrovské a jiné. Ve velkých městech fungovaly stálé trhy, které byly umístěny symetricky na východě a na západě, které tak připomínaly plíce v lidském těle (Kamenarović, 2001: 57, 58) a byly pod kontrolou úředníků. Svůj význam měly také trhy periodické, které sloužily k rozvoji obchodu mezi vzdálenými částmi země. Kamenarović si všímá, že čínské město je těsně spjato s vesnicí, například vedle parků jsou ve městě také zelinářské zahrady a pole. Srovnává vnímání města na Západě s čínským: „Bydlet ve městě a zvláště v metropoli neznamena ani tolik způsob, jak uniknout autoritě, ale spíš jak se jí přiblížit a o to víc se jí podřídit.“ Proto také se podle něj většina povstání spřádají na venkově, v místech úřední moci hodně vzdálená (2001: 58, 60).

Mapa 6.: Založení hlavních měst územní jednotky xian za dynastie Tang a Pěti dynastií (618 – 960 n. l.)

Zdroj: SEN-DOU CHANG. *The Historical Trend of Chinese Urbanization*, 1963

3.4.6. Mobilita obyvatelstva za dynastií Song a Yuan

Další chaotické období se nazývá Pět dynastií a Deset království po kterém následuje dynastie Song [Sung]. Díky útokům severních kmenů se jih znovu dostává do stabilnější pozice, a tak se s příchodem nových osadníků začíná více rozvíjet. Města jsou budována také na severu. Ta ale nepatří pod správu sunžské říše, nýbrž jsou zakládána severními kočovnými kmeny, které přejala čínské politické a sociální zvyklosti (Sen-Dou Chang, 1963:133).

Jen málo měst bylo zakládáno za dynastie Yuan [Jüan] (1271 – 1368), kterou nastolil mongolský vojevůdce Čingischán. Výstavba byla soustředěna zejména na oblast dnešní provincie Yunnan [Jün-nan], která před mongolským vpádem tvořila státní území Nanzhao [Nan-čao]. V okolí se nacházela mnohá naleziště nerostných surovin, která za doby minulých dynastií byla odkryta hlavně v údolí řeky Yangzi Jiang a v jižní Číně. Spolu s Mongoly sem přicházeli také muslimové ze severozápadní Číny, kteří svou kulturou utvářeli městský ráz (Sen-Dou Chang, 1963: 135). Hlavním městem dynastie se stalo město Dadu [Ta-tu],¹⁴ dnešní Peking, přestože její ekonomické a kulturní jádro zůstalo na jihu. Již dříve bylo totiž hlavním městem čchitanského státu Liao [Liao] a svou polohou, která byla blíže mongolskému výchozímu území, zaručovalo stabilnější pozici. Mnoho orné půdy, pozemky i vesnice byly rozděny mongolským feudálům a vojákům, Chanům¹⁵ i cizincům, kteří přešli do jeho služeb, a buddhistickým klášterům. Půda byla darována i s rolníky. Feudálové se zmocňovali také řemeslníků, přesídlovali je a dělali z nich své otroky.

---

¹⁴ Tehdy zvané také Chánbalyk či čínsky Zhongdu [Čung-tu].

¹⁵ Pro lepší orientaci uvádím etnikum Chan (pinyin: Han) jako původní obyvatelé Číny, tedy většinové etnikum, které se v minulosti zasloužilo o sjednocení a vydobylo si vládnoucí pozici.

Mapa 7.: Založení hlavních měst územní jednotky xian za dynastie Yuan (1280 – 1368 n.l.)¹⁶

Zdroj: SEN-DOU CHANG. *The Historical Trend of Chinese Urbanization*, 1963

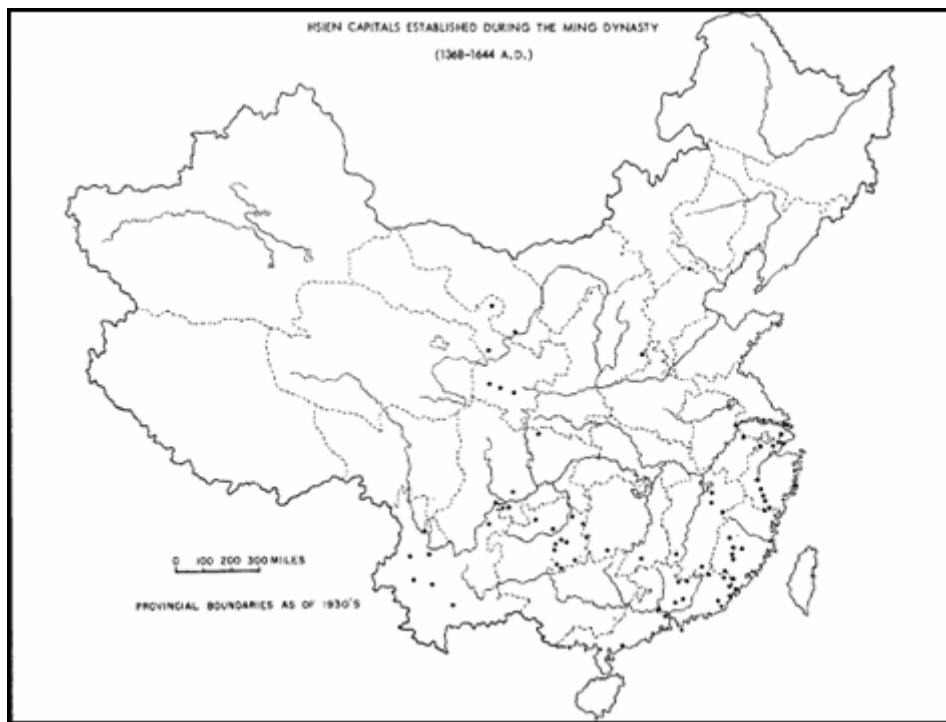
3.4.7. *Mobilita obyvatelstva za dynastie Ming*

Hojné zakládání měst, podle Sen-Dou Changa po dynastii Han druhé největší (1963:136), započalo až s novou již chanskou dynastií Ming [Ming] (1368 – 1644), jejíž prvním hlavním městem byl Nanjing [Nant'ing, Nanking] a později se jím stal Peking. Městská obydlí byla zakládána v pobřežních oblastech, zejména mezi deltou řeky Yangzi Jiang a kantonskou deltou. Urbanizace období dynastie Ming je považována za největší, co se týče orientace na mořské využití, zejména pak obchod, díky kterému byly zaváděny nové plodiny, vznikaly nové pracovní příležitosti a populace rostla (Sen-Dou Chang, 1963:136, 137). Je zde také poprvé osídlena provincie Guizhou [Kuej-čou]. Jejímí prvními osadníky se stali zvláště diskreditovaní úředníci. Terén byl totiž nehostinný a těžko dostupný, ale za doby státu Nanzhao tvořil efektivní obranný systém (Sen-Dou Chang, 1963: 135,136). Přijíždějí první evropští kolonialisté – Portugalci. Pokusili se o násilné zřízení faktorie, ale byli odrazeni a mingská vláda přerušila obchodní styky se zámořskými zeměmi uskutečňované

¹⁶ Opět zde ponechávám autorův letopočet období dynastie Yuan, který však podle většiny zdrojů uvádí rozmezí 1271 – 1368.

soukromými cestami. Díky úplatnosti čínských úředníků však nakonec v roce 1557 získali Aomen [Ao-men, Macao]¹⁷.

Mapa 8.: Založení hlavních měst územní jednotky xian za dynastie Ming (1368 – 1644 n. l.)

Zdroj: SEN-DOU CHANG. *The Historical Trend of Chinese Urbanization*, 1963

3.4.8. *Mobilita obyvatelstva za dynastie Qing a za Čínské republiky*

Vliv západoevropských států byl nadále posilňován zejména misionáři z jezuitského řádu až do následujících, v pořadí poslední, dynastie Qing [Čching] (1644 – 1911), kdy se začíná omezovat jejich činnost. Zavírají se faktorie a jsou vyháněni. Jelikož dynastie byla založená Mandžuy, potomky severního kmene Džürčenů, postavení samotných Chanů také nebylo nejlepší. Podobně jako u mongolské nadvlády byly například zakázány sňatky mezi dobytelským etnikem a Chany, existovaly mezi nimi rozdílné zákony či Mandžuoové směli vykonávat jen vedoucí funkce. Byla však ponechána oficiální čínská ideologie neokonfucianismu, která byla ještě doplněna severními kmeny preferovaným buddhismem a také taoismem. Přetrval také systém čínské správy, ke které byl přidán systém velkých místodržitelství, spojující dvě až tři provincie, což mělo posílit hospodářskou a politickou rozdrobenost proti možným společným akcím Chanů. Bylo rozšířeno čínské území a politickými opatřeními byla posilňována migrace Čňanů do oblastí obývanými jinými etniky,

¹⁷ Pro zjednodušení, dále jen Macao

aby si tak vláda nad těmito územími zajistila patřičný vliv. Jednalo se o dnešní provincii Xinjinag [Sin-t'iang] a jihozápadní Čínu. Přesídlování obyvatel na ostrov Taiwan [Tchaj-wan, Formosa] bylo zapříčiněno zejména nesympatiemi Chanů vůči vládnoucím Mandžům, kde neměli tak významný vliv jako na pevnině. Urbanizaci v oblasti Manzhou [Man-čou, Mandžusko]¹⁸ napomohla sucha, která postihla provincii Hebei, ze které se lidé stěhovali do úrodnějších oblastí, a také útoky ruských jednotek, kterým bylo nutno se bránit přesídlováním čínských vojáků k pohraničí a zakládáním zemědělských osad pro jejich výživu na jihu oblasti. Díky zintenzivnění obhospodařování půdy se ale města zakládala i v dříve již obydlených oblastech. Jelikož počet obyvatelstva značně stoupl, množství nových měst předčilo všechna dynastická období, snad kromě dynastie Han (Sen-Dou Chang 1963: 138). Velké množství pracovní síly však znamenalo menší technologický pokrok. Existence státních monopolů, daňový a celní útisk a zasahování do soukromého obchodu mělo taktéž neblahý vliv na rozvoj státu.

Čína postupně ztrácela obchodní aktivitu a její kupci se stávali jen prostředníky, což nakonec vedlo k obohacování společností ze Západu, kterých stále přibývalo. Obchodními partnery se staly zejména Angličané, kteří rozpoutali svými machinacemi s opiem války. Svou výhrou získali Xianggang [Siang-kang, Hongkong]¹⁹ a nastolili řadu nerovnoprávných smluv. S cizinci vznikaly další konflikty a byly zavedeny další nerovnoprávné smlouvy, například bylo zřízeno diplomatické zastoupení Západních zemí v hlavním městě Pekingu, právo exteritoriality, volné užívání řek a omezení celních opatření. Po roce 1851 začaly vznikat koncese zahraničních mocností ve velkých přístavních městech. Pronikal odtud západní kapitál a průmyslové výrobky, jejichž konkurence brzdila rozvoj domácího průmyslu. Uchylovali se zde Číňané, kteří nesouhlasili s vládní politikou, byly psány noviny a časopisy nepodléhající cenzuře a katolíci zde zakládali nemocnice a školy otevřené také pro nekonvertity. To vzbudilo čínskou důvěru a omezilo ozbrojené útoky proti cizímu náboženství, které díky exteritorialitě již nemělo takovou snahu adaptovat se na čínské podmínky. Byl zavržen tradiční zkouškový systém a zavedeny školy podle západního vzoru. Jih země se tak stává otevřenější k novým myšlenkovým proudům. Území Číny bylo postupně zmenšováno dělením mezi západními mocnostmi, Ruskem a Japonskem. Ujímal se studium v zahraničí, kde mladí intelektuálové vytvořili první revoluční organizace. Vypukla řada povstání a v roce 1911 byla Čína prohlášena za republiku.

---

¹⁸ V Číně zahrnuje dnešní provincie Heilongjiang [Chej-lung-t'iang], Jilin [Ťi-lin], Liaoning [Liao-ning] a část severovýchodní provincie Nei Menggu.

¹⁹ Pro zjednodušení dále jen Hongkong.

Mapa 9.: Založení hlavních měst územní jednotky xian za dynastie Qing (1644 – 1911 n. l.)

Zdroj: SEN-DOU CHANG. *The Historical Trend of Chinese Urbanization*, 1963

Do roku 1949, kdy k moci nastoupila Komunistická strana a vznikla Čínská lidová republika, soupeřily mezi sebou různé politické strany a objevily se i snahy o znovunastolení císařství. V tomto období urbanizace směřovala zejména k pohraničním oblastem. Ty se již vyznačovaly vyšší stabilitou, která byla posléze posilována, jako i v dřívějších obdobích čínských dějin, stěhováním čínských obyvatel na území jiných národností. Otevíraly se nové možnosti pro obdělávání půdy podporované zavedením zavlažovacích systémů či různé pracovní příležitosti, které například skýtala stavba železnice či těžba nerostů.

4. Urbanizace za Čínské lidové republiky

4.1. Trend rostoucí míry urbanizace

První census byl uskutečněn v roce 1953. Poté následovaly dva další v nepravidelném intervalu. Až v 80. letech se vláda dohodla na tom, že se bude konat každých deset let a to od roku 1990.

Tabulka 1.: Počet obyvatel v Číně podle oficiálních údajů sčítání lidu (v mil.)²⁰

Census	1953	1964	1982	1990	2000
Celkový počet obyvatel	594,35	694,58	1 008,18	1 133,68	1 265,83
Počet obyvatel žijících ve městě	77,26	127,10	210,82	299,71	458,44
Procentuální vyjádření*	13	18,3	20,91	26,44	36,22

Zdroj údajů: China Statistical Yearbook, 2001. National Bureau of Statistic of China

* výpočet autora na základě uvedených údajů

John Friedmann odhaduje, že nejpozději od dynastie Tang podíl městské populace kolísal jen mezi 5 a 10% (2006). Jestliže tento údaj porovnáme s údaji v tabulce č. 1, zjistíme jasný trend v růstu podílu městského obyvatelstva, který nabírá na obrátkách až po nástupu Komunistické strany Číny v roce 1949. Lze z toho tedy vyvodit, podotýká Friedmann, že pro Čínu je proces hyperurbanizace zcela novým fenoménem (2006).

Současně zde pozorujeme také vysoký nárůst počtu obyvatel, který je se zvětšující se urbanizací úzce spjat. V polovině 18. století dosahoval počet obyvatel asi 143 mil., koncem toho století již 302 mil., v polovině 19. století to bylo přes 400 mil.²¹, v roce 1953 počet vzrostl na 594 mil. a za dalších padesát let se počet obyvatel více než zdvojnásobil. A to kdyby nebylo vládní „politiky jednoho dítěte“ (rozvedená v 5. kapitole) zavedené koncem 70. let, tak by byl nárůst obyvatel několikanásobně větší. Podle odhadů CIA dosáhl v roce 2009 počet obyvatel Číny 1 338,61 mil., v roce 2008 byl podíl obyvatel žijících ve městě 43% a roční růst městského obyvatelstva se v období let 2005 – 2010 odhaduje na 2,7%.²²

4.2. Příčiny rapidního nárůstu městského obyvatelstva

Přestože celkový trend růstu obyvatel podílejících se na městském životě je z tabulky č. 1 patrný, nedocházelo ke zvyšování každý rok. V 50. let. probíhala migrace rolníků z hustě

²⁰ Data nezahrnují populaci Xianggang [Siang-kang, Hongkong], Aomen [Ao-men, Macao] a Taiwan [Tchaj-wan, Formosa], naopak zahrnují také vojenské oddíly.

²¹ ŠINDLER, Petr. *Urbanizační procesy v rozvojových zemích*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. 88 s. ISBN 80-7042-778-7.

²² *The World Factbook* [online]. Central Intelligence Agency, poslední aktualizace 2009 [cit. 2009-08-05]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/region/region_eas.html>.

obydlených oblastí severu a východního pobřeží již tradičně do oblastí pohraničních a méně obydlých a to do severovýchodní a severozápadní Číny, Nei Menggu a později také do Xizang [Si-cang, Tibet]. Zakládali tam vesnice a malá města, která se postupně stávala většími, a to zejména díky pracovním příležitostem, které utvořila vláda přestěhováním podniků v jejím vlastnictví z východního pobřeží, aby tak byl více rozložen průmysl a obyvatelstvo po zemi a posílena národní obrana. Hlavní urbanizační tendence padesátých let tedy způsobila nová vládní politika, která započala přechodem podniků do společného vlastnictví pod vládní kontrolu. Stejně tak soukromé půdy venkovských oblastí se postupně stávaly vlastnictvím celé vesnice. Stanovenou prioritou činnosti venkovského obyvatelstva bylo zemědělství, kdy se až po vytvoření zisku z prodeje plodin mohli zaměřit také na sekundární a terciární sektor. Tyto plodiny byly však často vládou odkupovány za velmi nízké ceny, aby se zajistili nízké mzdy dělníků ve státem vlastněných podnicích, a tím silnější zastoupení na trhu díky levnějším produktům. Venkovští obyvatelé se tak stávali chudšími a méně zajištěnými sociálními institucemi než městští osadníci. Což vedlo k rozsáhlým migracím venkovského obyvatelstva, kteří přicházeli do měst za lépe placenou práci. Aby vláda zamezila nekontrolovatelnému růstu městské populace, zavedla v roce 1954 systém registrace domácností tzv. hukou [chukchou]. Ten rozděloval obyvatele na zemědělské a nezemědělské a spolu s tím dělil také příděly potravin a ovlivňoval možnost pracovat ve městě. Městské hukou bylo však spolu s městskými povolenkami k pobytu pro venkovské obyvatelstvo téměř nemožné získat.

V letech 1958 – 1961 byla zahájena politika s názvem Velký skok vpřed, která měla za cíl zvýšit ekonomický růst, ale v konečném důsledku znamenala pro státem vlastněné podniky krizi a hladomor pro venkovské obyvatele, kteří přicházeli za příděly jídla, které byli městskému obyvatelstvu ponechány. Vláda proto nastolila opatření, která migracím zamezovala a přesunula milióny demobilizovaných vojáků, kteří pracovali v městských továrnách a v dolech do venkovských oblastí, aby přispěli k zemědělské produkci. Také přiměla milióny městských obyvatel, kteří se dříve přistěhovali z venkova, aby se vrátili zpět. Podíl městského obyvatelstva tak na počátku 60. let klesal.

Další pokles, ač ne tak výrazný, byl zaznamenán za tzv. Kulturní revoluce v roce 1966, který trval asi deset let. Desítky miliónů mladých vzdělanců, vědců a techniků bylo vysláno do venkovských oblastí, aby zde šířily vzdělanost v duchu Maových²³ myšlenek.

---

²³ Mao Zedong [Mao Ce-tung], tehdejší předseda Čínské Komunistické strany

V roce 1978 byla zahájena politika vedoucí k uvolnění trhu. Až dosud hrála nejdůležitější roli v městském rozvoji vláda, ale od této ekonomické reformy postupně dochází k jejímu omezení a začínají se uplatňovat i tržní mechanismy. Ruší se systém přidělování potravy a vytvářejí se možnosti pracovat ve městě i pro venkovské obyvatelstvo. Od této chvíle je Čína vystavena prudkému vzestupu urbanizace a mezi lety 1985 – 1990 je od 50. let zaznamenán dosud nejvyšší růst městského obyvatelstva s hodnotou 4,99%²⁴.

V polovině 90. let byla založena regionální centra vedená exportně orientovanými městy provincie Guangdong [Kuangtung], která požadovala více pracovní síly do svých továren. Tím byla částečně snížena migrace do velkých měst. Ale v roce 2001, kdy Čína vstoupila do WTO, nastala další vlna urbanizace. WTO nastavila pro čínské zemědělce horní limit výkupních cen, aby nemohly růst nad světové ceny. Došlo tak ke značným ztrátám pracovních míst v zemědělství (zejména v produkci pšenice, bavlny a rýže). Na druhou stranu se rozvíjela jiná pracovní odvětví, a tak vznikla řada nových pracovních míst (zejména v jiných pěstitelských preferencích, v textilním a oděvním průmyslu, obchodu a stavebnictví) (Naughton, 2007:133, 134).

4.3. Problematika spolehlivosti statistických údajů

Při srovnávání statistických údajů musíme brát na zřetel, že měření velikosti městské populace a vymezení městského prostoru je ovlivňováno hned několika faktory, které tak přispívají k jejich nejasnosti. Jsou jimi zejména proměnlivost definice města v čase, kdy se vždy jednalo zejména o administrativní status sídliště, ekonomickou funkci, velikost populace a podíl nezemědělského obyvatelstva. Dále systém registrace domácností a vzrůstající podíl migrujícího obyvatelstva bez řádného povolení k městskému pobytu.

4.3.1. Proměnlivost definic v čase.

4.3.1.1. Vývoj definice města zhen

Až do roku 1955 neexistovala definice žádná. Census v roce 1953 se ale již řídil velmi podobnými kritérii, která byla o dva roky později oficiálně stanovena. První definice města zhen [čén] zněla takto: 1) V místě musí existovat místní národní výbor nebo musí být sídlem národního výboru na úrovni okresu či vyšší (jen do 20 000 obyvatel, pak už se jedná o město shi [š´], viz. níže). 2) Populace s trvalým bydlištěm musí dosahovat 2 000 a víc, ze které bude

---

²⁴ *World Urbanization Prospects: The 2007 Revision Population Database* [online]. United Nations, 2008 [cit. 2009-08-03]. <<http://esa.un.org/unup/index.asp?panel=1>>.

alespoň 50% pracovat v nezemědělském sektoru, nebo 3) stačí, když populace s trvalým bydlištěm bude mezi 1 000 a 2 000, ale nejméně 75% obyvatel musí pracovat v nezemědělském sektoru a současně musí být obchodním, průmyslovým, výzkumným nebo komunikačním centrem. Dále lze však ustanovit výjimky udělení statusu pro místa, která však musí splňovat podmínky důležitého centra průmyslové a těžební základny, komunikačního a obchodního centra a je-li důležitým místem vzdálené pohraniční a menšinové oblasti.

Pro rok 1964, kdy probíhal další census, byla kritéria změněna ve snaze omezit růst měst: 1) městem zhen se stává místo, kde dochází k poměrné koncentraci průmyslu, obchodu a řemeslné výrobě a počet obyvatel dosahuje víc než 3 000 s více než 70% pracujících v nezemědělském sektoru. 2) Městem zhen se stává místo, jestliže populace čítá mezi 2 500 a 3 000 obyvateli s více než 85% pracujících v nezemědělském sektoru a je-li současně pod přímou okresní správou. 3) Místa, kde žijí menšinové národnosti mohou být také definována jako města zhen, ve kterých dochází k poměrné koncentraci průmyslu, obchodu a řemeslné výrobě a jsou přitom pod přímou okresní správou. Za takových podmínek populace nemusí dosáhnout 3 000 obyvatel a v nezemědělském sektoru může pracovat méně než 70% obyvatel.

Výsledkem změny definice bylo snížení počtu malých měst z 5 404 v censu z roku 1953 na 3 148 v censu z roku 1964. Navíc ne všechna města zhen splňovala podmínky pro udělení statutu. Bylo to zjevně dáno tím, že proces rekvalifikace byl na samém počátku a nebyl zcela kompletní, když započal census. Při konání třetího censu v roce 1982 se kritéria pro definici města nezměnila, ale již byla přidělována precizněji a to podle úplné definice. Následkem bylo opětovné snížení počtu malých měst a to na 2 664. Přestože docházelo k takovému snížení, počet obyvatel v nich žijící nebyl vysoký a celkově mohl čítat jen několik málo milionů. Proto tedy tento počet nikterak zvlášť neovlivňuje celkovou tendenci nárůstu městského obyvatelstva (Goldstein, 1985:8).

Další změny definice přišly už v roce 1984 a 1986. Zformulovala se tak kritéria použitá při censu 1990. Došlo ke změně administrativních hranic, což způsobilo další zmatky: 1) Městem zhen se stává takový okres, který má méně než 5 000 obyvatel. 3) Je jím takový okres, jehož nezemědělská populace má alespoň 100 000 obyvatel. 4) Okres, který má roční výstup produkce vyšší než 300 mil²⁵ jüanů (L. Zhang and Simon X. B. Zhao, 1998). Tato definice města zhen je při censu 2000 ponechána.

4.3.1.2. Vývoj definice města shi

---

²⁵ Podle kurzu k datu 10. srpna 2009 to činí asi 113,1 mil. korun

Obdobně jako u definice města zhen, byla první definice města shi [ř] ustanovena roku 1955: 1) Městem shi je takové městské sídlo, ve kterém sídlí národní výbor na úrovni okresu a výš a má více než 20 000 obyvatel. V roce 1964 se při censu brala v úvahu definice ustanovená o rok dříve: 1) Městem shi se stává sídlo, ve kterém žije více než 100 000 obyvatel s trvalým pobytem a v jehož předměstských oblastech podíl zemědělské populace nepřekračuje 20%. 2) Může se jím stát i sídlo s méně než 100 000 obyvateli, ale musí zde být zastoupena důležitá průmyslová a těžební základna, je sídlem provinčních institucí, je velikým tržním městem a důležitým městským centrem pohraničí. To však musí ustanovit vedení provincie nebo autonomní oblasti.

Roku 1979 byl zaveden systém, díky kterému došlo k přeměně mnoha okresů na města shi nebo byly zrušeny sloučením do jednoho velkého města (Fu-chen Lo, Yue-man Yeung, 1993). Také zde docházelo díky přeměnám administrativních hranic ke zkreslování. K uvolnění kritérií pro zakládání měst došlo už rok po dalším sčítání lidu, u kterého byla použita definice z roku 1964. Tedy v roce 1983 došlo k pozvednutí statutu mnoha okresů a měst zhen na města shi, která tak měla lákat zahraniční investice. Podobný trend pokračoval i při další změně v roce 1986 a to mělo za následek růst měst shi ze 194 v roce 1978 na 467 v roce 1990. (Fu-chen Lo, Yue-man Yeung, 1993). Při sčítání lidu v roce 1990 vypadala definice následovně: 1) Město shi se stává z města zhen, pokud počet nezemědělského obyvatelstva převyšuje 60 000 a pokud celkové roční HDP převyší částku 200 mil. jüanů²⁶. 2) Jestliže obě předešlé podmínky město nedodrží, městem shi se ještě může stát, pokud je důležitým místem menšinových národností, vzdáleným pohraničním místem, má průmyslovou a těžební základnu, vědecké výzkumné centrum, je komunikačním centrem nebo známé svou malebnou krajinou. 3) Okres se sídlem správy s populací více než 500 000, ročním HDP s více než 300 mil. jüanů, s obyvatelstvem pracujícím v nezemědělském sektoru, které čítá nad 100 000 a se zemědělskou populací pod 40%. 4) Také je jím okres se sídlem správy s populací více než 500 000, ale s nezemědělským obyvatelstvem přes 120 000 a s ročním HDP nad 400 mil. jüanů²⁷. 5) Okres s populací pracující v nezemědělském sektoru nad 100 000 a s ročním HDP méně než 300 mil. jüanů, musí však být sídlem prefekčních správních orgánů.

Při sčítání lidu v roce 2000 byla použita definice z roku 1993, která rozděluje město shi na tři úrovně pravomocí: provinční, prefekční a okresní. Definice je již značně rozsáhlá a tak umožňuje přesnější řazení do kategorií. Kromě hodnot z minulých definic zohledňuje také

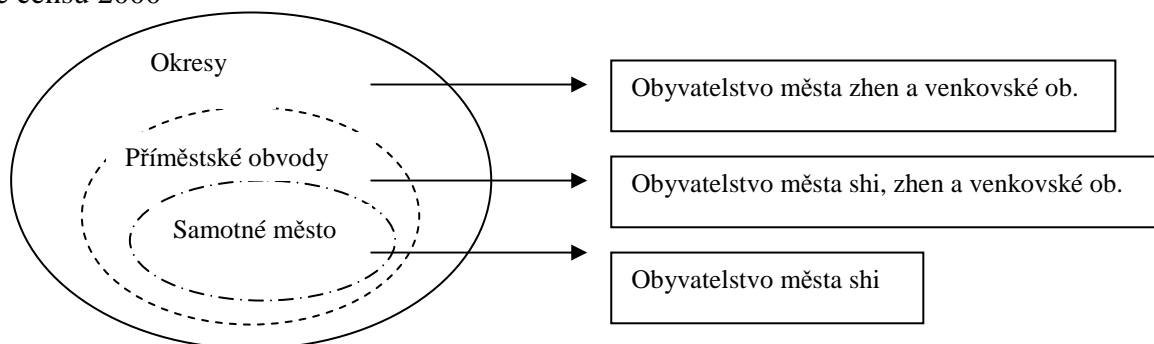
---

²⁶ Podle kurzu k datu 10. srpna 2009 to činí asi 75,4 mil. korun

²⁷ Podle kurzu k datu 10. srpna 2009 to činí asi 150,8 mil. korun

populační hustotu. Změnou prošla také definice prostoru, která dříve do rozlohy měst zahrnovala i širší venkovské oblasti. Nyní město shi na úrovni okresu spravuje rozsáhlou oblast zahrnující samotné město, příměstské obvody a venkovské okresy (bez okresů města zhen). Populace v administrativní oblasti je navíc rozdělena na tři části: města shi, města zhen a venkovská populace. Populaci města shi se rozumí městské obyvatelstvo v samotném městě a příměstských obvodech a nezahrnuje obyvatelstvo města zhen a venkovské obyvatelstvo (viz. graf 1.) (Minghong Tan, et al., 2008).

Graf 1.: Rozdělení administrativních oblastí na úrovni pravomocí provincie či prefektury podle censu 2000

Zdroj údajů: Minghong Tan, et al., 2008 (z ang. do češtiny přeložil autor)

4.3.2. *Hukou – systém registrace domácností*

Fishman jím nazývá soubor zákonů, který ze státu udělal feudálního pána svých zemědělců (2006). Jedná se vlastně o to, že každá domácnost v Číně musí mít registraci svého trvalého bydliště. Dříve se jednalo také o status, který nebylo možné změnit a byl po matce děděn z generace na generaci. Zabraňoval také tradičnímu stěhování manželky do obydli a rodiny manžela, jestliže žena pocházela z venkovské oblasti a muž z městské. Další rozdělování na vesnické a městské obyvatelstvo se dělo na základě získávání potravin ve státních obchodech. Pokud je někdo ukázal v krámku mimo svůj domov, byl odmítnut. Důsledkem toho pak bylo, píše Fishman, že stát předurčil děti zemědělců k tomu, aby v zemědělství zůstaly (2006). Tato dělení v současnosti již ale nejsou tak striktní a status lze dnes dědit po kterémkoli z rodičů. Stále ale přetrvává rozdělování společnosti na ty, kdo vlastní městské hukou, a tak smí trvale žít ve městě, a na vlastníky venkovských hukou.

Možností, jak městské hukou získat, na rozdíl od minulosti však stále přibývá. Povolení do menšího města je snazší. Stačí si ve městě najít práci a udržet si ji přes rok. Horší je to už s městy většími. Výjimkou jsou absolventi pocházející z dobrých škol, kterých si vláda cení a ve velkých městech je vítá. Také existuje možnost získání hukou buď zavedením nového

podniku či nových investic v daném městě nebo také přímou koupí, jejíž průměrná cena se však pohybuje kolem 8 000 jüanů²⁸, což je částka, která dosti přesahuje i roční městský plat. Z tohoto hlediska zůstává pro většinu obyčejných Číňanů hukou velkých měst nedostupné (Wu and Treiman, 2004; Naughton, 2007:124).

Současná reforma systému registrace domácností je nadále pomalým procesem. Také díky snížení počtu státních podniků, které vytvářely ohromné pracovní příležitosti. Při vzrůstající nezaměstnanosti se totiž správa města snaží chránit pracovní místa pro své měšťany.

4.3.3. Liudong renkou – pohyblivá populace (ang. floating population)

Kvůli výše zmíněné nedostupnosti lidé často zvolí variantu žít ve městě bez hukou a stávají se tak liudong renkou [liou-tung žen-kchou]. Podle censu 2000 je to termín pro obyvatele, kteří žijí alespoň šest měsíců v jiném místě, než ve kterém jsou oficiálně registrovaní. Dříve byli tito lidé započítáváni až po roce pobytu v jiném místě. Tak docházelo k větším zkreslením a míra urbanizace byla více podhodnocována (Minghong Tan, et al, 2008). Liudong renkou je stále více i přesto, že se nemohou těšit výhodám jako zdravotní péče, sociální jistoty a školní vzdělání. Navíc jsou často využíváni jako levná pracovní síla. V nemálo případech za svou práci nedostanou ani zapláceno, protože se se svým neměstským statutem nemohou obrátit na příslušné úřady, které by jim pomohly.

Uvádí se, že tato populace zahrnuje 144 milionů obyvatel (12% celkové čínské populace). Téměř polovina, 65 mil., jsou obyvatelé žijící na jiném místě než je jejich oficiální bydliště, ale ve stejném okrese. Zbýlých 79 mil. jsou obyvatelé žijící v jiném okrese než je jejich domovský. Z toho v jedné provincii zůstává 36 mil. lidí a 42 miliony dále cestují do jiných provincií (Naughton, 2007:129, 130).

4.4. Současná regionální diferenciacie urbanizace

Z historického hlediska je již tradičně poměrně hustě osídlována centrální oblast Číny. Politika otevřená zahraničním vlivům, zahájená roku 1978, má za následek zvýšenou koncentraci měst a tím obyvatelstva na východní pobřeží Číny. Jsou zde budovány speciální ekonomické zóny a otevřená pobřežní města a oblasti. To láká zahraniční investice, díky kterým mají města vyšší ekonomický růst. V roce 2003 byla míra urbanizace mezi východním,

---

²⁸ Podle kurzu k datu 10. srpna 2009 to činí asi 3 016 korun

centrálním a západním regionem 43,03%, 37,42% a 19,55%. Také hustota obyvatel žijících ve městech ve východním regionu byla 1,6krát větší než v centrálním a dokonce 3,7krát větší než v západním regionu²⁹.

Statistické údaje z roku 2000 udávají, že čínských měst shi bylo celkem 663. Z toho 352 ve velikosti pod 0,2 mil. nezemědělského obyvatelstva, 218 mezi 0,2 a 0,5 mil., 53 měst se nacházelo ve velikostní kategorii 0,5 – 1 mil., mezi 1 a 2 mil. bylo 27 měst a v kategorii přesahující 2 mil. nezemědělského obyvatelstva bylo měst 13. Z odhadů na rok 2008 těchto největších měst už bylo 22³⁰. Jsou jimi města Šanghaj (14,5 mil.), Peking (12,8 mil.), Guangzhou (11,8 mil.), Shenzhen (11,7), Dongguan [Tung-kuan](7,7 mil.), Tianjin [Tchien-ťin](7,2 mil.), Hongkong (7 mil.), Wuhan [Wu-chan](5,2 mil.), Shenyang [Šen-jang](4,6 mil.), Nanjing (4,2 mil.), Chongqing [Čchung-čching](4,2 mil.), Chengdu [Čcheng-tu](3,9 mil.), Hangzhou [Chang-čou](3,4 mil.), Xi'an (3,3 mil.), Qingdao [Čching-tao](3,3 mil.), Harbin (3 mil.), Changchun [Čchang-čchun](2,4 mil.), Changsha [Čchang-ša](2,4 mil.), Nanchang [Nan-čchang](2,3 mil.), Shijiazhuang [Š'-ťia-čuang](2,3 mil.), Dalian [Ta-lien](2,3 mil.), Jinan [Ťi-nan](2,2 mil.)³¹. Třináct z těchto megaměst je soustředěno v provinciích přímo při pobřeží. Zde se také utvářejí největší clustery. V deltě Perlové řeky, v deltě řeky Yangzi Jiang a kolem zálivu Bohai [Pochaj] (viz. mapa).

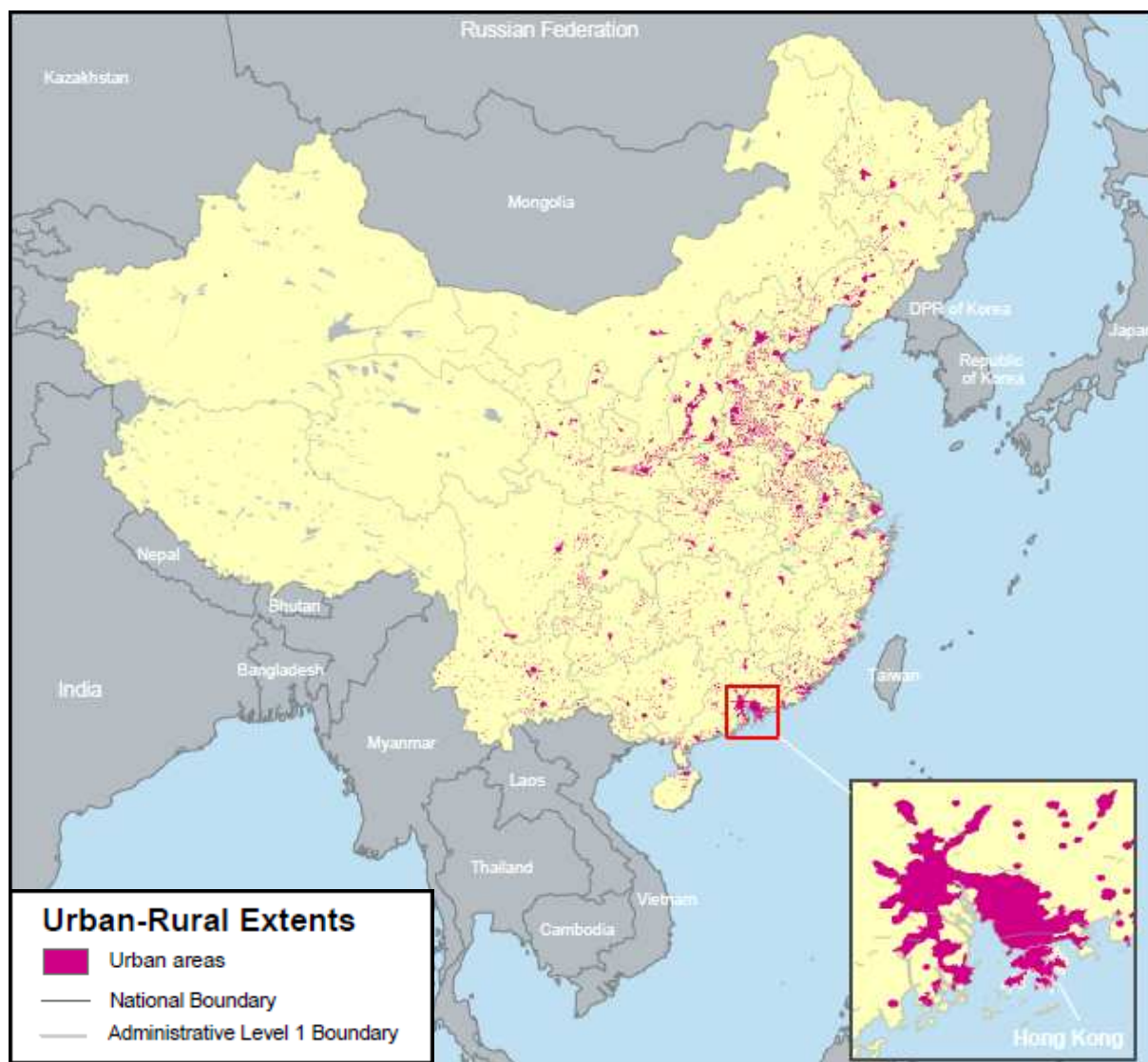
---

²⁹ *China's sustainable development: Issues Paper Prepared for the 2005 CCICED Annual General Meeting* [online]. China Council for International Cooperation on Environment and Development, 2005 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z: <<http://www.vancouver.sfu.ca/dlam/Issues%20Paper%202005.htm>>.

³⁰ Bez tchajwanských měst Taipei, Taichung, Kaohsiung

³¹ *Larges Urban Areas in the World: 2008* [online]. Demographia International Housing Affordability Survey, 2008 [cit. 2009-08-04]. Dostupné z: <<http://www.demographia.com/db-wlargestua.pdf>>.

Mapa 10.: Rozšíření čínských měst.

Zdroj: CIESIN Columbia University, World Data Center, 2005.

4.5. Sociální aspekty urbanizace

Mezi venkovskými a městskými oblastmi jsou značné rozdíly. Platí to především v oblasti příjmů (rozvedeno níže). Utváří se tak profil čínského migranta, který osídluje město zejména za ekonomickým účelem.

Zde uvádím také rozdíly v přístupu k pitné vodě a sanitárním zařízením, které mají rovněž vliv na urbanizační tendence: podle statistik WHO mělo v roce 1990 udržitelný přístup k pitné vodě 55% venkovských obyvatel a 97% městských. V roce 2006 se situace na venkově již zlepšila a podíl venkovanů vzrostl na 81% a u městských obyvatel na 98%. Přístup

k odpovídajícím sanitárním zařízením mělo v roce 1990 pouze 43% vesnických a 61% městských obyvatel. V roce 2006 to už bylo 59% u vesnických obyvatel a 74% u městských³².

4.5.1. Rozdílné vzdělání a výška příjmu

Běžně platí, že čím vyšší vzdělání, tím také vyšší měsíční příjem v zaměstnání. A vyššího vzdělání lze dosáhnout tam, kde se akumulují prostředky umožňující výstavbu škol, vyučování v nich a kde je dostatečná poptávka po vzdělaných lidech, tedy ve městech. Když k tomu přidáme čínský ekonomický růst, který v 90. letech vykazoval více než 9% ročního přírůstku HDP, zjistíme, že právě díky akumulacím kapitálu ve městech se zvětšuje rozdíl v příjmech venkovského a městského obyvatelstva. Podle statistik z roku 2000 si průměrný venkovský obyvatel vydělá 2 253 jüanů³³ za rok, zatímco roční příjem průměrného měšťana byl 6 280 jüanů³⁴. Tento rozdíl se nadále zvětšuje. V současnosti je Čína dokonce řazena mezi země s nejrychleji rostoucí příjmovou nerovností. Podle Giniho koeficientu v roce 1978 byla vypočítána nerovnost na 0,21, ale v roce 2005 dosáhla již hodnoty 0,465, což již přesahuje mezinárodně uznávanou hranici únosnosti (Furong Jin, 2007).

Zvyšující se příjmová nerovnost se však děje i v samotných městech, kdy nejvíce financí získává nejbohatší část obyvatel. Mezi lety 1990 – 2001 rostl podíl na celkovém příjmu nejbohatší vrstvy o 6%. U ostatního městského obyvatelstva tedy poklesl. Nejchudší část obyvatel, které se snížil podíl celkového příjmu o 3,7%. U střední vrstvy to pak bylo o 2,3% (Furong Jin, 2007). A Právě nejchudší vrstvu obyvatel utvářejí zejména chudí venkovští lidé, které žene do města vidina většího příjmu či získání jakéhokoli zaměstnání, kterého se na venkově často nedostává. Zakládají tzv. „vesnice uvnitř města“, kterým často chybí infrastruktura, čelí náporu nelegálně vystavěných domů, znečištěnému prostředí a přírodním i sociální rizikům. Mezi sociální problémy patří i to, že nově příchozí se musí zapojovat do širokého, avšak většinou nezákonného systému neoficiálních půjček, aby si mohli například otevřít svůj vlastní podnik. Svůj původ má v komunitách, jež přistěhovalci označují jako domácí. Na tomto neoficiálním finančním trhu se prakticky všechno uskutečňuje ústní formou, podáním ruky či smlouvami, které však postrádají zákonnou úpravu (Fishman, 2006). Málo vzdělání a chudí lidé jsou tak často zneužíváni. Kromě toho se vláda často snaží „vesnice uvnitř města“ zbourat a nastolit jimi proklamovanou harmonizaci a

---

³² WHO Statistical Informational System: Risk factors: China [online]. World Health Organization, 2008 [cit. 2009-07-28]. Dostupné z:

<<http://apps.who.int/whosis/data/Search.jsp?indicators=%5bIndicator%5d.%5bRF%5d.Members>>.

³³ Podle kurzu k datu 10. srpna 2009 to činí asi 850 korun

³⁴ Podle kurzu k datu 10. srpna 2009 to činí asi 2 368 korun

rozvoj městské společnosti. Do doby než budou za podpory vlády budovány speciální objekty pro lidi s nízkým příjmem, tamní obyvatelé budou buď nuceni k návratu do svých dřívějších domovů nebo mimo vládní akci ke snahám o nelegální pobyt v jiném městě. Odhaduje se, že v současnosti žije ve slumech, či čínskou vládou preferovaným termínem ve „vesnicích uvnitř města“, okolo 193,8 mil. lidí, což je asi 37,8% celkového městského obyvatelstva (Mike Davis, 2006).

Pohyb obyvatelstva nesměruje jen z venkova do města, ale i z jednoho města do jiného. Jsou jimi zejména ti, jež si byli schopni řádně sehnat hukou cíleného města. Migrují v první řadě za lepším vzděláním, které však v konečném důsledku zvýší jejich průměrný příjem. Studie, kterou se zabýval Sha Jicai v roce 1986, srovnává městské obyvatele z hlediska příjmu těch, kdo migrují a kdo nemigrují. Data, která srovnával, podle něj ukazují, že výška příjmu migrantů jakéhokoli stupně vzdělání je vyšší než u nemigrantů a taktéž podíl migrantů, jejichž příjem rostl, je vyšší než u nemigrujících osob (Sha Jicai, 1993)³⁵.

4.5.2. Věková struktura migrujícího obyvatelstva do městských sídel

V Číně žije podle současných odhadů 19,8% obyvatel mladších 14 let, 72,1% obyvatel mezi 15. a 64. rokem života a 8,1% lidí nad 65 let³⁶. Již podle počtu obyvatel zahrnutých do střední skupiny je zřejmé, že nejvíce migrujícího obyvatelstva bude patřit do věkové skupiny mezi 15 a 64 let. Při důkladnějším rozboru zjistíme, že nejvíce přistěhovalců do městských oblastí se pohybuje mezi lety 15 a 29 (Wang Weizhi, 1993)³⁷. Tato skupina je totiž nejzdatnější co se týče pracovních schopností, dokáží se dobře přizpůsobit novým podmínkám a jsou plni očekávání a optimismu. Jak Wang Weizhi uvádí z průzkumu, k největším migracím dochází kvůli školní docházce, novému zaměstnání, pracovním záležitostem a svatbě (1993:66). Poslední z důvodů patří téměř výhradně ženám a děje se zejména mezi venkovskými sídli z důvodu systému registrace domácností uvedenému výše. Dále tento autor

---

³⁵ Publikováno v: *Migration and Urbanization in China*. Vyd. 1. Beijing: New World Press, 1993. 371 s. ISBN: 7-80005-163-303200. Ma Xia. Migration Pattern and Its Change in Urban China. s. 1 – 25. Sha Jicai. Analysis of Relations Between Educational Levels and Incomes of Urban Migrants in China. s. 46 – 55. Wang Weizhi. An Analysis of the Total Migration Rate of Population of Cities and Towns and the Migration Characters at Different Age Stages in China. s. 56 – 69.

³⁶ *The World Factbook* [online]. Central Intelligence Agency, poslední aktualizace 2009 [cit. 2009-08-05]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/region/region_eas.html>.

³⁷ Publikováno v: *Migration and Urbanization in China*. Vyd. 1. Beijing: New World Press, 1993. 371 s. ISBN: 7-80005-163-303200. Ma Xia. Migration Pattern and Its Change in Urban China. s. 1 – 25. Sha Jicai. Analysis of Relations Between Educational Levels and Incomes of Urban Migrants in China. s. 46 – 55. Wang Weizhi. An Analysis of the Total Migration Rate of Population of Cities and Towns and the Migration Characters at Different Age Stages in China. s. 56 – 69.

uvádí, že stěhování s rodinou je příčinou migrace v každém věku, ale nejvýznamněji se tak děje mezi starými lidmi, dětmi a ženami (1993:68).

Rostoucí trend urbanizace a sním spojený odliv práceschopného obyvatelstva má na venkově za následek větší podíl starších obyvatel než ve městech. V roce 2000 starší populace na venkově tvořila 7,5% a ve městech 6,4% (Dewen Wang, 2006). Do budoucna bude proto nutné posilovat systém sociálního zabezpečení zejména ve venkovských oblastech. Podrobněji toto téma rozebírám v závěrečné 5. kapitole

4.6. Srovnání současných urbanizačních charakteristik jihovýchodní Asie s Čínou

Většina populace JV Asie, stejně jako v Číně, dosud žije ve venkovských oblastech a pohyb obyvatelstva z venkova do měst je pro rostoucí urbanizaci zásadní. V industrializovaných zemích to je spíše pohyb obyvatelstva z jednoho městského regionu do dalšího (Gavin W. Jones, 2002). Podíl městské populace byl v minulosti nízký a podobně jako v Číně se začal rapidněji zvyšovat až v posledních desetiletích, kdy začalo docházet k modernizaci a rozvoji. Roste také podíl obyvatel, kteří žijí ve velkoměstech. Gavin W. Jones uvádí, že v roce 2002 žilo 11% veškeré populace JV Asie právě ve velkoměstech, zejména v Jakartě, Manile, Bangkoku, Ho Či Minově Městě, v Surabaye a Bandungu (2002). Takováto města jsou budována na pobřeží a stávají se důležitými ekonomickými centry. Hromadí se v nich kapitál, a tak jako v Číně, dochází k vysoké nerovnosti mezi příjmy vesničanů a měšťanů či mezi chudými a bohatými obyvateli města.

Zásadní rozdíl mezi urbanizací v Číně a regionu JV Asie představují vládní opatření. Restriktivní pravidla a směrnice etablované v Číně, které omezovaly přirozený růst měst, výrazně ovlivnily migrační procesy. Naproti tomu ve většině zemí JV Asie významná městská sídla nekontrolovaně rostla a tvořily se až milionové slumy se značně omezenou infrastrukturou. Tato charakteristika je dosti příznačná především pro thajskou metropoli, která doplácí na příliš centralizovaný systém.

Co se týče průmyslového rozvoje Šindler uvádí, že růst měst v JV Asii s ním není tak pevně spojen jako tomu bylo u vyspělých zemí. Na rozdíl od Číny chybí také pracovní místa ve výrobě i službách. Důsledkem pak je že značná část městského obyvatelstva pracuje v neoficiálním sektoru (1999).

Na rozdíl od Číny je historie většiny velkých měst v JV Asii úzce spojena s kolonialismem. Především ve slabších a politicky nesourodých oblastech se zakládala větší

sídla s evropskou tradicí. Příkladem toho jsou hlavně Manila a Cebu, založené Španěly, či Batávie (současná Jakarta), založená Holanďany. Struktura a vývoj měst jsou proto především u ostrovní části JV Asie diametrálně odlišné od čínských měst.

4.6.1. Přehled charakteristik urbanizačního procesu v jednotlivých zemích

Podle odhadovaných údajů Central Intelligence Agency, lze míru urbanizace JV Asie rozdělit na tři skupiny. Na pevninskou část s nižší mírou urbanizace, kterou zahrnuje Myanmar, Thajsko a Vietnam, dále na pevninskou část s vyšší mírou urbanizace, kde se nachází Laos a Kambodža a třetí skupinou je ostrovní část, do které řadím Singapur, Brunej, Malajsií, Indonésii a Filipíny.

V pevninské části s nižší mírou urbanizace se podíl městského obyvatelstva pohybuje kolem 30%, míra urbanizace (odhadovaná mezi lety 2005 – 2010) kolem 3 a 2% a přirozený přírůstek nedosahuje 1%. V dalších charakteristikách však značně vyčnívá Myanmar, který má nejnižší roční HDP na osobu v oblasti (pouhých 1 200 dolarů), ekonomický růst v minulých letech klesal a v současnosti se pohybuje kolem 1%. Hustota zalidnění je také poměrně nízká a to 70 ob./km². Je to zapříčiněno zejména vojenským režimem, který v zemi vládne. V Thajsku a Vietnamu je situace jiná. Hustota zalidnění se pohybuje kolem 130 ob./km² ve Thajsku a až 260 ob./km² ve Vietnamu. HDP na osobu je u Thajska až 8 500 dolarů a u Vietnamu 2 800 dolarů. Roční ekonomický růst v roce 2008 poklesl u Thajska na 4% a u Vietnamu na 6%.

Státy Laos a Kambodža vykazují vysokou míru urbanizace: 5,6% u Laosu a 4,6% u Kambodži s tím, že podíl městského obyvatelstva je u Laosu 31% a u Kambodži 22%. Hustota zalidnění je zde ve srovnání s ostatními státy JV Asie poměrně nízká: Laos 30 ob./km² a Kambodža 80 ob./km² avšak poslední dobou vykazují vyšší přirozený přírůstek a to u Laosu 2,3% a u Kambodži 1,8%. Tyto země jsou na druhém místě, co se týče nejnižšího HDP na osobu v oblasti a to kolem 2 000 dolarů. Díky ekonomickému růstu, který každoročně dosahuje kolem 7%, se však HDP značně zvyšuje.

Ostrovní část je charakteristická zejména svým vysokým podílem městské populace, která se pohybuje nad 50%, nejnižší u Indonésie (52%) a nejvyšší u Singapuru (100%). Odhadovaná míra urbanizace nepřesáhne 3,3% a míra populačního růstu se pohybuje mezi 1 a 2%. Hustota zalidnění je zde velmi rozdílná. Nejnižší je v Bruneji kolem 70 ob./km², v Malajsií 80, v Indonésii 130 (na ostrově Jáva však až), na Filipínách 326 a v Singapuru až

6 740 ob./km². HDP na osobu je také velmi různorodé. Na Filipínách dosahuje kolem 3 300 dolarů, v Indonésii 4 000, v Malajsi 15 300 a v Singapuru a Bruneji se pohybuje okolo 52 000 dolarů. Ekonomický růst se u všech států pohyboval mezi 5 a 7%, ale v roce 2008 došlo k výraznému poklesu u Singapuru na 1,2% a u Bruneje už i v roce 2007 ekonomický růst poklesl na 0,4%.

5. Očekávané trendy, příležitosti a hrozby do budoucnosti

5.1. Pravděpodobný vývoj urbanizačního procesu

Jestliže se opřeme o prognózy UN, zjistíme, že podíl městské populace se od roku 2005 do roku 2050 téměř zdvojnásobí (viz. tab. 4.), a to i přesto, že se bude roční tempo nárůstu městského obyvatelstva snižovat z 2,70% v letech 2005 – 2010 až na 0,50% v období let 2045 – 2050 (viz. tab. 5.).

Tabulka 4.: Podíl městské populace v Číně v letech 2005 - 2050

Rok	Podíl městské populace (%)
2005	40,4
2010	44,9
2015	49,2
2020	53,2
2025	56,9
2030	60,3
2035	63,7
2040	66,9
2045	70,0
2050	72,9

Zdroj: World Urbanization Prospects: The 2007 Revision Population Database. UN, 2008.

Tabulka 5.: Průměrný roční nárůst městského obyvatelstva v Číně v letech 2005 - 2050

Období	Průměrný roční nárůst městského obyvatelstva (%)
2005 – 2010	2,70
2010 – 2015	2,37
2015 – 2020	2,03
2020 – 2025	1,67
2025 – 2030	1,36
2030 – 2035	1,08

2035 – 2040	0,85
2040 – 2045	0,67
2045 – 2050	0,50

Zdroj: World Urbanization Prospects: The 2007 Revision Population Database. UN, 2008.

5.2. Sociální a environmentální problémy

V prvé řadě budou s tímto trendem spojeny především problémy koncentrace vysokého počtu obyvatelstva na malých plochách území. Od rostoucího sociálního napětí a agrese např. mezi přistěhovalci a domácnostmi či mezi konkurenty v podnikání, po nedostatečné územní plánování, které s sebou nese špatné hospodaření s odpady, chybějící přírůdky vody a elektřiny do domácností, nedostatečnou dopravní infrastrukturu a kanalizaci, špatné bytové podmínky, nízkou úroveň zdravotnických, vzdělávacích a jiných veřejně prospěšných služeb a v neposlední řadě také nedostatek parků a podobných rekreačních zařízení. To bude na obyvatele měst negativně působit spolu s rostoucím znečištěním životního prostředí na kvalitu jejich života.

Vývoj k lepšímu bude především záviset na vládních plánech a rozhodnutích o budoucím rozvoji měst. Například v současnosti řeší veřejná zařízení tak, že pronajímá pozemky, budovy a silnice soukromé společnosti, která je pak provozuje na komerční bázi. Vláda tak od nich dostává peníze na výstavbu dalších programů a lidé tak platí jen za to, co skutečně používají (Fishman, 2006). To by mohlo na jednu stranu vést veřejnost ke snahám o střídmost údržbu a ochranu, na straně druhé je zde riziko vzniku monopolu, který by si mohl stanovovat neúměrně vysoké ceny a pro většinu obyvatel by se tak tyto služby staly příliš drahými.

V širším časovém horizontu bude Čína postavena před další problém, a to stárnutí obyvatelstva. Změní se demografická struktura obyvatelstva a s ní se pozmění i charakter urbanizace.

5.2.1. Důsledky rostoucí městské populace

Asi nejvýznamnějším problémem rostoucích měst bude nedostatek vodních zdrojů. V současnosti je situace také vážná, ale s rostoucí mírou urbanizace bude přímo kritická. CCICED uvádí, že v roce 2005 jejím nedostatkem trpělo přes 420 velkých měst, což je asi 2/3 z celkového počtu a přitom situace ve 114 městech byla velmi vážná (2005). Kromě nedostatku bude také docházet ke znehodnocení vodních zdrojů jejím znečištěním jak ze stran továren, tak také odpadními vodami jednotlivců. Obrovské čerpání podzemní vody bude mít

zase za následek poklesnutí nebo praskání zemského povrchu a tak bude ohrožena lidská bezpečnost. I přes tyto nepříznivé prognózy se může stát, že do měst budou přicházet environmentální uprchlíci z vesnic, kde je situace ještě horší. Jak se tomu například stalo v roce 2006 ve střední části provincie Ningxia [Ning-sia], kde vyschly veškeré zdroje vody a více než 400 000 lidí bylo nuceno se stěhovat³⁸.

Zvyšuje se i požadavek po energetických zdrojích, zejména pak po ropě, uhlí a elektřině. Podle WB městští obyvatelé spotřebují 3,6krát víc energie než venkovští, což je např. 3,5krát víc než průměr na osobu v USA³⁹. Bude to způsobovat nejen lokální znečištění díky emisím z továren a automobilů, ale naruší se tím životní prostředí a lidské zdraví i v oblastech těžby surovin a přispěje, díky neustálým pohybům atmosféry, také ke globálnímu znečištění ovzduší, vody a půdy. Mezi třiceti nejznečištěnějšími městy světa v roce 2007 bylo 6 čínských: Wanshan [Wan-šan] (provincie Guizhou), Tianying [Tchien-jing] (p. Anhui [An-chuej]), Huaxi [Chua-si] (p. Zhejiang [Če-t'iang]), Lanzhou [Lan-čou] (p. Gansu), Linfen [Lin-fen] (p. Shanxi) a Urumqi (AO Xinjiang)⁴⁰. Nejdůležitější tedy bude podniknout kroky k efektivnějšímu využívání a zpracování, které je dosud na velmi špatné úrovni, z větší míry překročit k obnovitelným zdrojům energie a zpřísnit emisní normy.

Co do celkové rozlohy je v Číně asi jen 13% orné půdy. Města se stavěla hlavně tam, kde byla poměrně snadná možnost jeho zásobování potravinami, tedy v bezprostřední blízkosti úrodné půdy. Jakmile se však město rozrůstá, tyto drahocenné hektary mizí. Je to případ zejména silně urbanizovaného východního regionu, kde je půda nejvyšší kvality. Zábory pro průmyslové využití dosahují 20 – 30% rozlohy města, zatímco u rozvinutých zemí je to asi jen 15%. Podíl infrastruktury a veřejných zařízení je proto také mnohem menší, z čehož plynou další problémy, jako přetížení dopravních komunikací a častější znečištění životního prostředí (CCICED, 2005). Za posledních deset let bylo ztraceno 8 mil. ha, tedy 6,6% z celkové rozlohy orné půdy. Na vině však nebyla jen rozrůstající se města, ale také znečištění a eroze půd a zejména také zalesňování méně úrodných oblastí na západě země, které je v současnosti dokončeno.⁴¹ Do budoucna by proto neměla být míra ztráty půdy tak

---

³⁸ National Geographic, 2008. Brook Larmer

³⁹ *China's Rapid Urbanization: Benefits, Challenges & Strategie* [online]. World Bank, 2008 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z:

<<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/CHINAEXTN/0,,contentMDK:21812803~menuPK:318972~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:318950,00.html>>.

⁴⁰ *The World's Worst Polluted Places: The Top Ten of the Dirty Thirty* [online]. A Project of the Blacksmith Institute, 2007 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z:

<<http://www.blacksmithinstitute.org/wwpp2007/finalReport2007.pdf>>.

⁴¹ YINGLING LIU. *Shrinking Arable Lands Jeopardizing China's Food Security* [online]. Worldwatch Institute, 2006 [cit. 2008-08-08]. Dostupné z: <<http://www.worldwatch.org/node/3912>>.

vysoká, ale stále bude tvořit hrozbu pro potravinovou bezpečnost obyvatelstva. Čínská vláda to prozatím řeší dovozy potravin z USA, pěstováním geneticky modifikovaných plodin a pronájmem půdy např. v Kazachstánu, Laosu či na Kubě (Fishman, 2006).

5.2.2. Důsledky celkového snižování počtu obyvatel

Průměrný roční nárůst městského obyvatelstva se snižuje právě díky celkovému snižování počtu obyvatel. Od 50. do začátku 70. let roční přírůstek obyvatelstva stoupal⁴² a při tom rostla i střední délka života při narození ze 40,8 v letech 1950 – 1955 na 67,8 v letech 1980 – 1985. Jak uvádí Vallin, byl to nejvýraznější pokrok z rozvojových zemí, které dosáhly zlepšení v průměru asi jen o 15 let (1992:69, 70).

Čínská vláda si koncem 70. let uvědomovala rizika spojená s nekontrolovatelně rostoucí populací a tak zavedla tzv. „politiku jednoho dítěte“, kdy páry až na stanovené výjimky mohou mít jen jedno dítě. První výjimkou jsou venkované, kteří mohou mít dvě děti, pokud se jim jako první narodí holčička. Chlapec je totiž v čínské společnosti tradičně chápán, jak ten, kdo povede hospodářství a kdo se bude starat o rodiče. Naproti tomu dívka, až se provdá, odchází do manželova hospodářství. Další výjimkou jsou menšinové národnosti a obyvatelé zvláštních administrativních zón⁴³. Tyto výjimky způsobují, že venkovské obyvatelstvo, obyvatelé pocházející z národnostních menšin a ze zvláštních administrativních zón vykazují vyšší míru porodnosti. Třetí výjimkou jsou páry, které pocházejí z rodiny, která měla jen jedno dítě. Tyto páry mohou mít, bez ohledu na pohlaví, již děti dvě. Všeobecná preference chlapců způsobuje potraty nenarozených děvčátek a tím také nerovnováhu mezi mužským a ženským obyvatelstvem. Fishman uvádí, že to může vést k agresí mezi muži a k větší ženské diskriminaci. Začíná to také být další z důvodů, proč odcházet za prací do města. Fishman upřesňuje: „Nedostatek žen vyvolává situaci, v níž se muži, kteří mají určité výhody (peníze, kvalifikaci, vzdělání) ožení, ale muži, kteří takové výhody nemají se neožení. Tím se vytvoří trvalá podtřída „holých větví“ z nejnižších socioekonomických vrstev.“ Ti si chtějí svou situaci zlepšit a migrují do města (2006).

---

⁴² *World Urbanization Prospects: The 2007 Revision Population Database* [online]. United Nations, 2008 [cit. 2009-08-03]. <<http://esa.un.org/unup/index.asp?panel=1>>.

⁴³ GÁŠKOVÁ, Ivana. *Tricet let po reformě. Z povinných "jedináčků" se v Číně staly modly* [online]. iHNed.cz, 2009 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z: <<http://zahranicni.ihned.cz/c1-35943250-tricet-let-po-reforme-z-povinnych-jedinacku-se-v-cine-staly-modly>>.

Celkový růst obyvatel to zpomalilo na současných 0.655%⁴⁴. Do budoucna má zpomalování pokračovat. V letech 2030 – 2035 má dokonce klesnout až na nulu a dále pokračovat v záporných hodnotách jako přirozený úbytek⁴⁵.

Podle současné věkové struktury obyvatel uvedené v předcházející kapitole se nachází asi 72,1% lidí ve věkové kategorii mezi 15 – 64 lety a pouze 19,8% je mladších než 14 let. Věková pyramida se tak postupně mění z progresivního na regresivní typ. Což znamená, že nejvíce lidí se bude nacházet ve věkové kategorii nad 64 let. Populace bude stárnout a způsobí tím hospodářské a sociální problémy. Bude se muset začít řešit zejména otázka finanční podpory starších lidí. Ti již nejsou pracovní silou nebo mají nízkou produktivitu a daňové břemeno tak padne na práceschopný lid, který bude tvořit menší podíl na celkové populaci. Tento problém je v Číně obzvláště důležitý řešit ve venkovských oblastech, kde stále ještě většina starých lidí spoléhá na podporu rodiny, jejíž okruh se však se zavedenou „politikou jednoho dítěte“ a migracemi do města stále zužuje. Stárnoucí populací dále může utrpět ekonomický růst, kdy je objem výroby produkován právě snižujícím se počtem pracovní síly. V současnosti si vláda tyto důsledky začíná uvědomovat a zvažuje „politiku dvou dětí“.

Tímto vývojem se tak Čína dostává do konečné fáze demografické revoluce, kdy dojde ke stabilizaci populace na nízkých hodnotách přirozeného přírůstku a úmrtnosti (do dnešních dnů dosahuje kolem 7 úmrtí na 1 000 obyvatel, což je dokonce lepší výsledek než průměr zemí EU⁴⁶). Tak krátké časové období, za kterého se to událo (na rozdíl od evropských zemí), má na svědomí především čínská vláda a její zasahování do přirozeného běhu reprodukce.

5.3. Rozvoj venkova jako východisko z narůstajících městských problémů

V současnosti bude pro čínskou vládu nejdůležitější se zaměřit na rozvoj venkova, který je největší zdrojnicí městských obyvatel. Bez této podpory bude nadále nízký příjem, nedostatek sociálních zařízení a pracovních míst hlavní motivací k neúměrnému přesunu nemajetných venkovských obyvatel do měst, kde se bude nadále zhoršovat situace v chudinských čtvrtích.

---

⁴⁴ *The World Factbook* [online]. Central Intelligence Agency, 2009 [cit. 2009-08-05]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/region/region_eas.html>.

⁴⁵ *World Urbanization Prospects: The 2007 Revision Population Database* [online]. United Nations, 2008 [cit. 2009-08-03]. <<http://esa.un.org/unup/index.asp?panel=1>>.

⁴⁶ *The World Factbook* [online]. Central Intelligence Agency, poslední aktualizace 2009 [cit. 2009-08-05]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/region/region_eas.html>.

Na posledním zasedání čínské vlády, konaném v březnu roku 2009, byly projednány kroky, které mají vést k ekonomickému a sociálnímu rozvoji. Vládní představitelé se shodli na tom, že by měli zvýšit investice do venkovských oblastí (zejména na infrastrukturu a sociální programy) a snažit se o zvýšení tamních příjmů (podporou rozvoje zemědělství a venkovského sekundárního i terciárního průmyslu). V oblastech také plánuje zvýšit pracovní vzdělání a různá technická školení, aby tak usnadnila venkovským obyvatelům nalézt práci v nezemědělském sektoru. Co se týče pracujících venkovských migrantů ve městech, vláda chce zajistit skrze státní policii ochranu jejich práv a zájmů. A pro ty, kteří se navrátí domů, bude zvýšena možnost najít práci nebo začít s vlastním podnikáním.⁴⁷

Světová banka potvrzuje, že v současnosti dělá Čína v oblasti migrace venkovských obyvatel za prací do měst pokroky. Přijala totiž nové směrnice a programy, které mají migrantům pomoci si najít práci a lépe se uplatnit. Také vyzdvihuje čínskou snahu o snížení chudoby, nerovnosti a sociálního vyloučení tím, že zrušila zemědělské daně a poplatky, zavedla bezplatnou povinnou školní docházku a na venkově rozšířila schéma zdravotního pojištění a příspěvků pro ty, kdo žijí na minimu životního standardu⁴⁸.

---

⁴⁷ *Report on China's economic, social development plan* [online]. Second Session of the Eleventh National People's Congress March 5, 2009 [cit. 2008-08-08]. Dostupné z: <http://www.npc.gov.cn/englishnpc/news/Events/2009-03/15/content_1493320_10.htm>.

⁴⁸ *Country Partnership Strategy Progress Report for the People's Republic of China: for the period 2006 – 2010* [online]. World Bank, 2006 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z: <<http://siteresources.worldbank.org/CHINAEXTN/Resources/318949-1121421890573/CPSPR.pdf>>.

6. Závěr

V každé zemi probíhal proces urbanizace specifickými rysy a pro Čínu to platí obzvlášť. Nejprve vždy záleželo na přírodních podmínkách a společnost byla ta, kdo se jim musí podvolit. Postupem času se lidé technologickým pokrokem vymanili z převahy přírody a byla to ona, kdo se musela začít přizpůsobovat. Tvorba měst na místech, kde dříve díky chybějícím zařízením nebylo možné vůbec stavět je toho důkazem. Razantnější růst měst nastal až s rozvojem průmyslu, kdy se industrializace dříve nebo později šířila do všech koutů Číny. Bohatství se začalo hromadit zejména v těch městech, která měla dobrou polohu pro obchodní činnost s bohatými a tím konzumními národy, tedy s vyspělými zeměmi. Tato města pod nánosem nově příchozích obyvatel začala intenzivněji růst. S více obyvateli se začali utvářet nové služby a nová pracovní odvětví. Obyvatelstvo se také rozdělilo na chudou, střední a bohatou vrstvu. Ta nejchudší vrstva je často zneužívána a za mnoho práce dostává málo peněz. V konečném důsledku na tom samozřejmě nejvíce vydělá bohatá vrstva, která nejvíce těží z rostoucího HDP města ve skutečnosti nashromážděného díky levné pracovní síle.

Čínské město však do budoucna nečekají jen sociální problémy, ale zejména ty environmentální. S rostoucí produkcí roste také spotřeba energetických zdrojů a tím podíl emisí a odpadních látek a se zvyšujícím se počtem obyvatel zde bude i více spotřebitelů. Nedostatek bude pocíten zejména ve zdrojích vody, ale také úrodné půdy. Díky „politice jednoho dítěte“ se však růst zpomaluje a Čína bude čelit změně demografické struktury – bude stárnout. Bude se tak muset reformovat sociální systém a to zejména na venkově, kde takových lidí bude více. Podle vládních plánů by reformami měl do budoucna projít celý venkov. Jestli se to vládě doopravdy podaří, je otázkou.

7. Shrnutí

Bakalářská práce pojednává o migračních a urbanizačních procesech čínské populace a zachycuje problémy s ní spojené. Aby bylo dosaženo celkového vhledu do problematiky, tato práce také nastiňuje celosvětový trend v růstu městského obyvatelstva se zaměřením na rozvojové země ve druhé kapitole. Všímá si zejména sociálních problémů, které se vážou k neschopnosti městských orgánů a vlád zabezpečit potřebnou infrastrukturu, služby a bytové zázemí pro tak náhlý nárůst městského obyvatelstva, který započal zejména po druhé světové válce.

V další kapitole je analyzována čínská historie, která měla podstatný podíl na mobilitě obyvatelstva a urbanizačních tendencích. Chronologicky na ni navazuje kapitola čtvrtá, která se opírá o statistické údaje a zároveň zpochybňuje jejich kvalitu. Pojednává také o sociálních problémech současné urbanizace a na závěr srovnává Čínu s regionem Jihovýchodní Asie.

Kapitola pátá vytváří futuristický náhled na problémy spojené s rostoucí mírou urbanizace v Číně doložený statistikami UN, který řeší zejména otázky environmentální a změny demografické struktury. Na závěr této kapitoly je ještě předkládán návrh na řešení neúnosné situace.

Klíčová slova: urbanizace, Čína, migrace, město, populace

8. Summary

The Bachelor thesis deals with migration and urbanization processes of Chinese population and takes problems with it. This work outlines global trend of urban population focused on developing countries to understand the issue in chapter two. It is concerned with social problems of local or national government to insure infrastructure, services and housing conditions for rapid growth of urban population started after the World War Two.

Inside the other chapter is analyzed Chinese history, which had essential share of population mobility and urbanization movements. The consequent chapter four uses the statistical data and simultaneously impeaches its quality. Chapter four deals with the social problems of current urbanization and compares China and Southeast Asia region in conclusion.

Chapter five creates the futuristic outlook in the problems of growing urbanization rate in China accompanied by the UN statistics, and tackle an environmental question and changes of demographic structure. In conclusion of this chapter, it is proposed the solutions of unbearable situation.

Key words: urbanization, China, migration, city, town, population

9. Zdroje:

„*Slums*” sting Chinese cities, hamper building of harmonious society [online]. People’s Daily Online, 2005 [cit. 2009-08-01]. Dostupné z:

<http://english.peopledaily.com.cn/200509/09/eng20050909_207472.html>.

AN ZHIMIN. *Archaeological Research on Neolithic China (in Reports)* [online]. Current Anthropology, Vol. 29, No. 5. (Dec., 1988), pp. 753-759. [cit. 2008-01-25]. Dostupné z:

<[http://links.jstor.org/sici?sici=0011-](http://links.jstor.org/sici?sici=0011-3204%28198812%2929%3A5%3C753%3AARONC%3E2.0.CO%3B2-H)

[3204%28198812%2929%3A5%3C753%3AARONC%3E2.0.CO%3B2-H](http://links.jstor.org/sici?sici=0011-3204%28198812%2929%3A5%3C753%3AARONC%3E2.0.CO%3B2-H)>.

China and Hong Kong: Urban extents [online]. CIESIN Columbia University, World Data Center, 2005 [cit. 2009-07-30]. Dostupné z:

<http://sedac.ciesin.columbia.edu/wdc/map_gallery.jsp>.

China Statistical Yearbook, 2001 [online]. National Bureau of Statistic of China. [cit. 2008-03-08]. Dostupné z:

<<http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/YB2001e/ml/indexE.htm>>.

China’s sustainable development: Issues Paper Prepared for the 2005 CCICED Annual General Meeting [online]. China Council for International Cooperation on Environment and Development, 2005 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z:

<<http://www.vancouver.sfu.ca/dlam/Issues%20Paper%202005.htm>>.

China’s Rapid Urbanization: Benefits, Challenges & Strategie [online]. World Bank, 2008 [cit.2009-08-08]. Dostupné z:

<<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/CHINAEXTN/0,,contentMDK:21812803~menuPK:318972~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:318950,00.html>>.

Country Partnership Strategy Progress Report for the People’s Republic of China: for the period 2006 – 2010 [online]. World Bank, 2006 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z:

<<http://siteresources.worldbank.org/CHINAEXTN/Resources/318949-1121421890573/CPSPR.pdf>>.

CREMO, Michael A., THOMPSON, Richard L. *Skrytá historie lidstva*. Přeložil Jaroslav Blažek. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 2001. 343 s. ISBN 80-7207-413-X. Kapitola 1, Píseň rudého lva – Darwin a lidská evoluce, s. 21 – 28, Kapitola 10, Pekingský člověk a další nálezy v Číně, s. 213 – 230.

DAVIS, Mike. *Review : Planet of Slums* [online]. 2006 [cit. 2009-08-01]. Dostupné z: <<http://www.isg-fi.org.uk/spip.php?article288>>.

DEWEN WANG. *China's Urban and Rural Old Age Security System: Challenges and Options* [online]. 2006 [cit. 2009-08-05]. Dostupné z: <http://www.eaber.org/intranet/documents/41/1928/IWEP_Wang_2006_03.pdf>.

DONG, Wei. *The Peking Man World Heritage Site at Zhoukoudian* [online]. UNESCO. Dec. 1999 [cit. 2008-01-25]. Dostupné z: <<http://www.unesco.org/ext/field/beijing/whc/pkm-site.htm>>.

EFFLAND, Rick. *Rice and Early Agriculture in China* [online]. Mesa Community College. c1995 [cit. 2008-01-25]. Dostupné z: <<http://www.mc.maricopa.edu/dept/d10/asb/anthro2003/legacy/banpo/banpo.html>>.

FISHMAN, Ted C. *China Inc. – Jak Čína drtí Ameriku a svět*. Vyd. 1. Praha: Alfa Publishing, 2006. 280 s. ISBN 80-86851-44-3.

FLENLEY, et al. *Eurasia* [online]. Poslední úpravy 1997-12-02 [cit. 2008-02-03]. Dostupné z: <http://www.esd.ornl.gov/projects/qen/new_eurasia.html>. Part one. Southern and Eastern Asia from the central Asian desert southwards and eastwards: 8,000 14C years ago (early Holocene): China.

FRIEDMANN, John. *Four Theses in the Study of China's Urbanization* [online]. International Journal of Urban and Regional Research, Volume 30.2, 2006 [cit. 2009-07-28]. Dostupné z: <<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/118603056/PDFSTART>>.

FU-CHEN LO, YUE-MAN YEUNG. *Emerging world cities in Pacific Asia* [online]. United Nations University Press, 1993 [cit. 2009-07-30]. Dostupné z: <<http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/uu11ee/uu11ee00.htm#Contents>>. Kapitola Globalization and the urban system in China.

FURONG JIN. *Within-urban inequality and the urban-rural gap in China* [online]. 2007 [cit. 2009-08-01]. Dostupné z: <<http://www.ceauk.org.uk/2008-conference-papers/Furong-China-inequality.pdf>>.

GÁŠKOVÁ, Ivana. *Třicet let po reformě. Z povinných "jedináčků" se v Číně staly modly* [online]. iHNed.cz, 2009 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z: <<http://zahranicni.ihned.cz/c1-35943250-tricet-let-po-reforme-z-povinnych-jedinacku-se-v-cine-staly-modly>>.

GAWIN, W. Jones. *Southeast Asian Urbanization and the Growth of Mega-Urban Regions* [online]. Journal of Population Research, Vol. 19, No. 2, 2002 [cit. 2009-08-05]. Dostupné z: <<http://www.jpr.org.au/upload/JPR19-2pp119-136.pdf>>.

Glossary of Statistical Terms: Urbanization [online]. OECD, 2001, poslední aktualizace 2003 [cit. 2009-08-02]. Dostupné z: <<http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2819>>.

GOLDSTEIN, Sidney. *Urbanization in China: new insight from the 1982 Census* [online]. Honolulu, Hawaii: East-West Population Institute, 1985. 73 s. ISBN 0-86638-067-1.

GOTTDIENER, Mark – HUTCHISON, Ray. *The New Urban Sociology*. Vyd. 2. USA: McGraw-Hill higher Education, 2000. 390 s. ISBN 0-07-289180-7. Kapitola 13, Third World Urbanization, s. 281 – 305.

K. C. CHANG. *Urbanism and the King in Ancient China* [online]. World Archaeology, Vol. 6, No. 1, Political Systems. (Jun., 1974) [cit. 2008-02-04], pp. 1-14. Dostupné z: <<http://links.jstor.org/sici?sici=0043-8243%28197406%296%3A1%3C1%3AUATKIA%3E2.0.CO%3B2-0>>.

KAMENAROVIČ, Ivan P. *Klasická Čína*. Přeložila Anna Hánová. Praha : Lidové noviny, 2001. 281 s. ISBN 80-7106-397-5. Kapitola 1, Dějiny, s. 15 – 51, kapitola 2, Říše a její metropole, s. 52 – 66.

Larges Urban Areas in the World: 2008 [online]. Demographia International Housing Affordability Survey, 2008 [cit. 2009-08-04]. Dostupné z: <<http://www.demographia.com/db-wlargestua.pdf>>.

LARMER, Brook. *Hořké vody*. Praha: Sanoma Magazines, květen 2008. National Geographic : Česko. Zvláštní vydání: Čína: drak zbízka. ISSN 1213-9394.

LINDUFF, K. M. – DRENNAN, R. D. – SHELACH, G. *Early Complex Societies in NE China: The Chifeng International Collaborative Archaeological Research Project (in Field Reports: Excavation and Survey)* [online]. Journal of Field Archaeology, Vol. 29, No. 1/2. (Spring, 2002 - Summer, 2004), [cit. 2008-01-27], pp. 45-73. Dostupné z: <<http://links.jstor.org/sici?sici=0093-4690%28200221%2F200422%2929%3A1%2F2%3C45%3AECSINC%3E2.0.CO%3B2-M>>.

MALÁ, L. – PROKOPEC, M. – TONÍČEK, CH. *Po stopách vývoje člověka*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956. 299 s. Kapitola Opočlověk: Sinanthropus pekinensis, Krátce o nálezech sinanthropů, s. 104 – 107.

Maps, World Maps, Satellite Maps, World Atlas, Print Maps, Buy Maps - National Geographic [online]. ESRI, NGS, AND: 2006 [cit. 2008-02-03]. Dostupné z: <<http://plasma.nationalgeographic.com/mapmachine/index.html>>. China. Weather. Average Weather. January Temperature, July Temperature.

Migration and Urbanization in China. Vyd. 1. Beijing: New World Press, 1993. 371 s. ISBN: 7-80005-163-303200. Ma Xia. Migration Pattern and Its Change in Urban China. s. 1 – 25. Sha Jicai. Analysis of Relations Between Educational Levels and Incomes of Urban Migrants in China. s. 46 – 55. Wang Weizhi. An Analysis of the Total Migration Rate of Population of Cities and Towns and the Migration Characters at Different Age Stages in China. s. 56 – 69.

- MINGHONG TAN, et al. *Urban population densities and their policy implications in China* [online]. Habitat International, Volume 32, Issue 4, December 2008 [cit. 2009-07-28], s. 471-484. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6V9H-4RWB0P1-1&_user=990403&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&_docanchor=&view=c&_searchStrId=966759850&_rerunOrigin=google&_acct=C000049942&_version=1&_urlVersion=0&_userid=990403&md5=76261734a0491413072579096cd9b656>
- MUMFORD, Lewis. *The Natural History of Urbanization* [online]. 1956 [cit. 2008-01-27]. Dostupné z: <<http://habitat.aq.upm.es/boletin/n21/almum.en.html>>.
- MUSIL, Jiří. *Urbanizace v socialistických zemích*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1977. 360 s.
- O kultuře čínské civilizace*. Praha: Velvyslanectví Čínské lidové republiky v České republice, 2004. 134 s.
- OBUCHOVÁ, Ľubica. *Čňnané 21. století : dějiny-tradice-obchod*. Vyd.1. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0641-9. 287 s.
- PHENG, Low Sui. *Construction of dwellings and structures in ancient China* [online]. Structural Survey. Bradford: 2001 [cit. 2008-01-27]. Vol. 19, Iss. 5; pg. 262, 13 pgs. ISSN 0263080X. Dostupné z: <<http://proquest.umi.com/pqdweb?did=269045191&sid=4&Fmt=3&clientId=45082&RQT=309&VName=PQD>>.
- PŘÍVRATSKÝ, Vladimír. *Prostředí a tvar v lidské evoluci*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. 148 s. ISBN 80-7290-135-4. Kapitola 2, Lidské adaptace, s.17 – 71.
- Report on China's economic, social development plan* [online]. Second Session of the Eleventh National People's Congress March 5, 2009 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z: <http://www.npc.gov.cn/englishnpc/news/Events/2009-03/15/content_1493320_10.htm>.

SEN-DOU CHANG. *The Historical Trend of Chinese Urbanization* [online]. Annals of the Association of American Geographers, Vol. 53, No. 2. (Jun., 1963) [cit. 2008-02-27], pp. 109-143. Dostupné z: <<http://links.jstor.org/sici?sici=0004-5608%28196306%2953%3A2%3C109%3ATHTOCU%3E2.0.CO%3B2-L>>.

SHAUGHNESSY, Edward L. [editor]. *Čína: Země nebeského draka*. Vyd. 1. Praha: Euromedia Group k. s., 2001. ISBN: 80-242-0656-0. 256 s.

SIMONOVSKAJA, L. V., et al. *Dějiny Číny: Od nejstarších dob do současnosti*. Přeložil Zdeněk Kubeš. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1978. 716 s. Kapitoly 1 – 15. s. 5 – 308.

ŠINDLER, Petr. *Urbanizační procesy v rozvojových zemích*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. 88 s. ISBN 80-7042-778-7.

The World Factbook [online]. Central Intelligence Agency, poslední aktualizace 2009 [cit. 2009-08-05]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/region/region_eas.html>.

The World's Worst Polluted Places: The Top Ten of the Dirty Thirty [online]. A Project of the Blacksmith Institute, 2007 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z: <<http://www.blacksmithinstitute.org/wwpp2007/finalReport2007.pdf>>.

TOUŠEK, Václav – KUNC, Josef – VYSTOUPIL, Jiří a kol. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 411 s. ISBN 978-80-7380-114-4. Kapitola 3, Geografie sídel, s. 97 – 128, autor kapitoly Ondřej Mulíček.

VALLIN, Jacques. *Světové obyvatelstvo*. Vyd. 2. Praha: Academia, 1992. 147 s. ISBN 80-200-0437-8.

VANČATA, Václav. *Paleoantropologie – přehled fylogeneze člověka a jeho předků*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, Akademické nakladatelství CERM, Masarykova univerzita, NAUMA, 2003. 212 s. ISBN 80-210-3049-6. ISBN 80-7204-272-6. ISBN 80-86258-40-8. Kapitola 11, Etnogeneze a sociokulturní evoluce, s. 107 – 110, kapitola 12, Kolonizace světa v průběhu evoluce hominidů, s. 111 – 116.

WERTZ, Richard R. *Exploring Chinese History: Culture: Chinese Archaeology: Archaeological Sites: Banpo* [online]. c1998 – 2008 [cit. 2008-01-25]. Dostupné z: <<http://www.ibiblio.org/chinesehistory/contents/02cul/c03s05.html>>.

WHO Statistical Information System: Risk factors: China [online]. World Health Organization, 2008 [cit. 2009-07-28]. Dostupné z: <<http://apps.who.int/whosis/data/Search.jsp?indicators=%5bIndicator%5d.%5bRF%5d.Members>>.

World Health Statistic 2009 [online]. WHO, 2009 [cit. 2009-08-05]. Část 5. Risk factors, str. 92. Dostupné z: <http://www.who.int/whosis/whostat/EN_WHS09_Table5.pdf>.

World Precipitation Zones [online]. ESRI: 1997-06-01 [cit. 2008-02-03]. Dostupné z: <<http://www.geographynetwork.com>>. Live Data and Maps, Atmosphere, klimatology, and meteorology.

World Urbanization Prospects: The 2007 Revision Population Database [online]. United Nations, 2008 [cit. 2009-08-03]. <<http://esa.un.org/unup/index.asp?panel=1>>.

XIRU LI, HONGWEN YU. *Experiences of 2000 Census of China* [online]. Bangkok, 9-10 December 2004 [cit. 2008-03-08]. Dostupné z: <http://www.unescap.org/stat/meet/census2004/census2004_china.pdf>. Expert Group Meeting on Population and Housing Census, Department of Population, Social, Science and Technology Statistics, National Bureau of Statistics of China.

YINGLING LIU. *Shrinking Arable Lands Jeopardizing China's Food Security* [online]. Worldwatch Institute, 2006 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z: <<http://www.worldwatch.org/node/3912>>.

ZHANG, L. – ZHAO, Simon X. B. *Re-Examining China's "Urban" Concept and the Level of Urbanization* [online]. The China Quarterly, No. 154 (Jun., 1998), s. 330-381. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/655894?seq=5>>.

